

1.04 Strokovni članek

UDK 061.2:930.25(497.4)"1954/2022"

Prejeto: 17. 10. 2022

Vloga Arhivskega društva Slovenije v razvoju arhivistike

NADA ČIBEJ

Magistrica znanosti, arhivska svetnica, direktorica
Pokrajinski arhiv Koper, Kapodistrijsov trg 1, SI-6000 Koper
e-pošta: nada.cibej@arhiv-koper.si

Izvleček

Avtorica v prispevku obravnava vlogo Arhivskega društva Slovenije pri razvoju arhivistike in pri tem poudarja nekaj ključnih točk, pri katerih je ta vloga izrazita. Arhivsko društvo Slovenije, ustanovljeno 27. aprila 1954, je v 68 letih delovanja vtisnilo pečat na različnih področjih delovanja. Pomemben prispevek k razvoju stroke je razviden skozi organizacijo zborovanj, ki se kontinuirano izvajajo od leta 1962, in realizacijo sprejetih sklepov. Poudarjeni so sklepi, ki vplivajo na širšo skupnost in vključujejo več deležnikov, ne le arhive. Prav tako je predstavljena periodika, ki jo izdaja društvo in ki prinaša znanstvene ter strokovne prispevke s področja arhivistike. Med temeljnimi nalogami društva sta strokovno izpopolnjevanje in izobraževanje arhivskih delavcev, ki sta prikazani skozi organizacijo seminarjev in tudi skozi prizadevanja za vzpostavitev rednega univerzitetnega programa arhivistike, obravnavana so tudi prizadevanja društva na mednarodni ravni v povezavi z restitucijo arhivskega gradiva, in strokovne pobude, kot so medarhivske delovne skupine, ki so uspešno implementirane v stroko. Na koncu je predstavljena vloga društva v procesu oblikovanja in sprejemanja arhivske zakonodaje.

Abstract

THE ROLE OF THE ARCHIVAL SOCIETY OF SLOVENIA
IN THE DEVELOPMENT OF ARCHIVAL SCIENCE

In the article, the author discusses the role of the Archival Society of Slovenia in the development of archival science and, in doing so, emphasizes some key points in which this role is prominent. The Archival Society of Slovenia, founded on April 27, 1954, has left its mark on various fields of activity in its 68 years of operation. An important contribution to the development of the profession can be seen through the organization of conferences, which have been held continuously since 1962, and the realization of the adopted resolutions. Decisions that affect the wider community and involve more stakeholders than just archives are highlighted. Also presented are the periodicals published by the Society, which bring scientific and professional contributions from the field of archival science. Among the fundamental tasks of the Society are the professional training and education of archival workers, which are demonstrated through the organization of seminars and also through

Ključne besede:

Arhivsko društvo Slovenije, strokovno delovanje, publicistika, izobraževanje, zakonodaja.

Key-words:

Archival Society of Slovenia, professional activities, publications, education, legislation

efforts to establish a regular university program of archival science. The efforts of the Society at the international level in connection with the restitution of archival materials are also discussed, as well as professional initiatives such as interarchival working groups, which are successfully implemented in the profession. Finally, the article presents the role of the Society in the process of creating and adopting archival legislation.

1. Uvod

Raziskati in oceniti vlogo ter vpliv Arhivskega društva Slovenije v razvoju in delu arhivistike ter arhivske službe je na eni strani zelo prijetno delo, ampak po drugi zahtevno in odgovorno. Pri tem ne gre zanemariti, da bo marsikje v prispevku osebni »insajderski« pogled nekoga, ki je član te arhivske družine že več kot dvajset let. A vendar, četudi gledam od znotraj in moram priznati s ponosom, dosežki društva niso pretenciozni, temveč stvarni, otipljivi, zabeleženi. Od prvih korakov, ko je društvo odločno in zrelo prevzelo pobudo o ureditvi arhivske službe, reševanju perečih težav, ki jih je za seboj na področju varovanja arhivskega gradiva pustila vojna, do prizadevanj k boljši izobrazbi in uveljavljanju strokovnih kadrov, skozi izmenjavo znanj in izkušenj, skozi formalna in neformalna izobraževanja, s publikacijami, pobudami, prek zakonodajnih predlogov, društvo še danes ostaja nenadomestljiv del strokovne in znanstvene razvojne poti arhivistov in arhivistike kot vede. Vsak prispevek arhivistov bodisi na zborovanju in v publikacijah bodisi z delom v organih društva je kamenček v razvoju arhivistike. Dejstvo, da se odnos in pogled javnosti do arhivistov, njihovega poslanstva in vloge spreminjata iz »pomožnega« delavca, ki servisira znanost v strokovnjaka, ki dejavno ustvarja znanost in neposredno s svojimi dejanji vpliva na razvoj znanosti v prihodnje, brez slabe vesti pripišemo tudi delovanju društva skozi slabih sedem desetletij. Povod za pripravo prispevka je bilo vabljenost predavanje na temo vpliva in prispevka stanovskega društva k razvoju stroke. Posredno bi lahko iz izbrane teme razbrali še podton vprašanja o smiselnosti delovanja arhivskih društev na splošno. Konferenca, ki jo je organiziralo arhivsko društvo iz Tuzlanskega kantona, je zajela države nekdanje Jugoslavije in glede na marsikatero težavo, s katerimi so se društva na tem področju srečevala in se še srečujejo, je izbira teme razumljiva, podton teme prav tako. V času ustanavljanja društev na omenjenem področju je angleški arhivist sir Hilary Jenkinson podal zelo zanimivo opredelitev arhiva in arhivista.¹ V svojem delu o zgodovini Židov in arhivih govori o svoji tranziciji iz zgodovinarja v arhivista in ugotavlja, da je arhivist oseba, ki svoje poslanstvo uresničuje z ohranjanjem in dostopnostjo dokumentov v interesu drugih ljudi, morda v daljni prihodnosti, ki jih bodo imeli priložnost uporabiti, morda za njemu popolnoma neznane namene. Gre za enega izmed najpomembnejših poklicev za številne veje raziskovanja in delovanja. Skozi razvoj arhivistike so se razvijale tudi različne prakse, pri čemer so arhivi izpolnjevali različne družbene vloge in upravljali svoje zbirke iz podobnih ali drugačnih perspektiv. A razvoj katere koli stroke, tudi arhivistike, venomer zahteva sodelovanje, usklajevanje, dobre prakse, izobraževanje, podporo širše strokovne javnosti. Medinstitucionalna izmenjava znanj in izkušenj se je odrazila ne le na prej omenjenem območju nekdanje skupne države, temveč po vsem svetu, v združevanju, bodisi na ravni institucij v zveze bodisi na ravni strokovnih delavcev v društva. Tako so organizirana društva (združenja) svoj prvotni namen in poslanstvo našla prav v podpori in dejavni udeležbi v razvoju in pre-

¹ Jenkinson: *Jewish History and Archives*, str. 62.

poznavnosti stroke v javnosti, v uveljavljanju poklicne etike v stroki, spodbujanju strokovnih in znanstvenih raziskovanj, odpiranju in reševanju strokovnih problematik iz prakse ter rednega dela. Seveda ima vsako društvo tudi socialno družbeno noto, saj tako skrbi za ohranjanje stikov, formalne in neformalne stike, spoznavanje strokovnjakov iz tujine, druženje in dobro delovno vzdušje. Pomen arhivskega društva kjer koli po svetu se zrcali tudi skozi zapisano vizijo društva ameriških arhivistov,² da opolnomoči arhiviste, da dosežejo strokovno odličnost in da spodbujajo inovacije, ki zagotavljajo identifikacijo, ohranjanje, razumevanje in uporabo arhivskega gradiva. Vendar, ne gre razumeti, da se društva zavzemajo le za splošno poenotenje vsega, temveč da spodbujajo tudi vrednost ter raznolikost arhivov in arhivistov, kar je v resnici zelo pomemben vir ali baza znanja za poklic. K temu lahko prištejemo tudi skrb za napredovanje arhivistov, njihov položaj in vloge v javnem življenju, integriteto, strokovnost in družbeno odgovornost. Če pogledamo v evidenco Sekcije profesionalnih oziroma strokovnih združenj pri Mednarodnem arhivskem svetu,³ ugotovimo, da sekcija danes združuje več kot 60 arhivskih društev po svetu. Med zapisanim poslanstvom na spletni strani foruma društev je želja okrepiti in združiti arhivsko stroko na svetovni ravni ter članom skupnosti pomagati pri razvoju organizacij in povečanju njihovega vpliva. In prav vpliv ter vloga arhivskih društev je tema, ki jo je konferenca v Tuzli poudarila. Metodološki pristop k obravnavani temi terja raziskovanje in predstavitev v več smeri. Predstavitev društva in njegovih področij delovanj je zgodovinski pregled s predstavitev dosedanjih obdelav in dostopnih virov, druga smer je primerjalna obravnava doseženih rezultatov, umeščenih v razvojno pot arhivistike, ki je lahko usmerjena bodisi v splošno oceno dosežkov v času in v prostoru delovanja bodisi razpršena in postavljena v kontekst širše družbe in prostora, tretja smer je analitična obdelava vsakega področja zase in vrednotenje posameznih dosežkov v prostoru in času, četrta smer je prepletanje naštetih metod ob upoštevanju uporabe informacijskih tehnologij in temeljnih metodoloških pravil pri predstavitvi teoretičnih izhodišč ter ponujenih odgovorov skozi analizo in dedukcijo poudarjene teme. Seveda to ni prvi prispevek o vlogi Arhivskega društva Slovenije in njegovih dosežkih na različnih področjih delovanja, za zgodovino društva so zelo pomembna poročila o delu, ki jih društvo redno objavlja tako v reviji *Arhivi* kot na svoji spletni strani,⁴ zlasti vsakokratni prispevki ob okroglih obletnicah,⁵ navsezadnje je bil ob štirideseti

² Who We Are: <https://www2.archivists.org/aboutsaa> (dostop: 5. 10. 2022).

³ Na spletni strani FPA – Forum of Professional Associations, part of ICA – International Council on Archives je seznam društev članic Sekcije strokovnih združenj dostopen na naslovu Associations: <https://www.ica.org/en/associations> (dostop: 5. 10. 2022). Seznam, sicer iz leta 2012, je dostopen tudi v pdf-dokumentu A Directory of Professional Archives and Records Management Associations Throughout the World, julij 2012: <https://www.ica.org/sites/default/files/Directory%20of%20Professional%20Associations%20EN.pdf/> (dostop: 5. 10. 2022).

⁴ Objava poročil o delu Arhivskega društva Slovenije od leta 2002 (manjkajo poročila med leti 2007 in 2009) so dostopna na spletnih straneh društva: <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-arhivskega-drustva-slovenije-v-mandatnem-obdobju-marec-2002-april-2004/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-arhivskega-drustva-slovenije-od-marca-do-oktobra-2002/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-arhivskega-drustva-slovenije-v-mandatnem-obdobju-april-2004-marec-2006/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2010/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2011/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2013/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2013-2/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2014/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2015/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2016/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2017/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-izvršnega-odbora-2018-2020/>. Poročila pred letom 2002 so dostopna v glasilu *Arhivi*, prav tako na spletnih straneh društva. Arhivi: <http://www.arhivsko-drustvo.si/arhivi/> (dostop: 5. 10. 2022).

⁵ Oblak Čarni: Dvajset let Arhivskega društva Slovenije, str. 7–10; Šamperl-Purg: Ob 30-letnici

obletnici društva izdan zbornik, posvečen društvu,⁶ ob petdeseti obletnici društva je bila prva številka *Arhivov* posvečena temu jubileju.⁷ O zborniku je že leta 1995 prof. dr. Tone Ferenc zapisal, da je napisan tako izčrpno, da »ne bo mogel nihče dodati kaj bistvenega, razen kakšno epizodo, npr. o zapletljajih pri volitvah predsednika (1958) in zanimivostih z društvenih strokovnih ekskurzij.«⁸

2. Arhivsko društvo Slovenije se predstavi

Arhivsko društvo Slovenije je bilo ustanovljeno 27. aprila 1954 z imenom Društvo arhivskih delavcev Ljudske republike Slovenije. Vendar to ni prvi korak društvenega udejstvovanja. Predhodne dejavnosti na društvenem področju so potekale že leta 1948, ko je bila ustanovljena Arhivska sekcija, ki je bila sestavni del Zgodovinskega društva za Slovenijo. Že od takrat je zavezano nalogam pospeševanja in spodbujanja razvoja in popularizacije arhivske stroke in kulturne dediščine ter uveljavljanja in predvsem spoštovanja arhivske poklicne etike ter poslanstvu povezovanja vseh, ki jih zanima ali deluje v arhivski stroki. Takoj na začetku se je veliko pozornosti posvečalo ureditvi arhivske službe v Sloveniji, saj je bilo treba organizirati mrežo javnih arhivov, tako da pokriva celotno območje države, poleg tega je kadrovska zasedba v arhivih nujno potrebovala pospešek in kakovostno usposabljanje. Uredba o Glavnem arhivskem svetu iz leta 1950 na jugoslovanski ravni je v naboru svojih nalog⁹ opredeljevala proučevanje teoretičnih, metodoloških in organizacijskih vprašanj s področja arhivistike, dajanja mnenj in predlogov na različnih področjih delovanja arhivov in udejanjanja arhivske stroke, vključno z vzgojo in razvojem strokovnih kadrov, na področju mednarodnih odnosov ter skrbi za objavlanje arhivskih strokovnih publikacij. Uredba je določala, da lahko glavni svet za proučevanje in obdelavo strokovnih vprašanj ustanovi tudičasne komisije. Leta 1953 ustanovljena Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije je spodbujala in intenzivno delala na ustanavljanju regionalnih oziroma republiških arhivskih društev in leto 1954 je postalo ustanovno leto številnih arhivskih društev na jugoslovanskih tleh, tudi društva v Sloveniji. Vse prej naštete naloge Arhivskega sveta je z ustanovitvijo začelo izvajati Arhivsko društvo. Leta 1960 se je društvo preimenovalo v Društvo arhivarjev LR Slovenije, in sicer kot del Zveze društev arhivistov FLRJ. Na željo članstva se je leta 1966 preimenovalo v Arhivsko društvo Slovenije in to ime nosi še danes. Uveljavitev in delovanje arhivskih društev sta postregla z zelo dobrimi rezultati, kar se zrcali v spremembi pristojnosti Arhivskega sveta po Zakonu o Arhivskem svetu Jugoslavije iz leta 1964.¹⁰ Arhivski svet je na temelju tega zakona v svoji domeni po novem imel določanje načel za enotno evidentiranje in odbiranje arhivskega gradiva, obravnavo vprašanj skupnega pomena glede varstva arhivskega gradiva in metod strokovnega dela ter dajanja priporočil in mnenj tako organizacijam, ki se ukvarjajo z varstvom arhivskega gradiva, kot tudi zveznim organom o vprašanih varstva arhivskega gradiva. Vse pristojnosti od prej so ostale v domeni društva. Pomembno pri tem je, da je tri člane triindvajset-članskega Arhivskega

Arhivskega društva Slovenije, str. 77–78; Ob štiridesetletnici Arhivskega društva Slovenije, str. 107–110; Trebše Štolfa: Govor predsednice ADS na XVI. Zborovanju arhivskih delavcev na Ptuj, 27–29. septembra 1995, str. 110–111; Hodnik: Pet desetletij delovanja Arhivskega društva Slovenije, str. 1–2; Jazbec: Govor predsednice ADS ob 60. letnici Arhivskega društva Slovenije, str. 191–193; Voje: Govor na proslavi ob 60-letnici Arhivskega društva Slovenije, MOL, 23. oktober 2014, str. 193–197.

⁶ *Arhivsko društvo Slovenije – 40 let* (ur. Kozina et al.).

⁷ *Arhivi* 27 (2004), št. 1.

⁸ Ferenc: Arhivsko društvo Slovenije, str. 159.

⁹ *Uradni list FLRJ*, št. 54/1950, ukaz št. 487.

¹⁰ *Uradni list SFRJ*, št. 48/1964, ukaz št. 667.

sveta predlagala Zveza arhivskih društev Jugoslavije, kar priča o prepoznavni pomembni vlogi arhivskih društev na najvišji državni ravni tako pri upravljanju in razvoju stroke, izobraževanju kadrov kot na zakonodajni ravni. Tudi republiški zakon o arhivskem gradivu in arhivih iz leta 1966 v 26. členu¹¹ in novela zakona iz leta 1973 v 27. členu¹² prepozna pomen organizacij (društev), saj pove, da arhiv pri izvrševanju svojih nalog, povezanih z varstvom arhivskega gradiva, med drugimi sodeluje z organizacijami arhivarjev in zgodovinarjev, torej z društvi oziroma združenji. V Sloveniji je delovanje Arhivskega društva utemeljeno z Zakonom o društvih.¹³ Danes društvo tvori 183 članov,¹⁴ ki dejavno sodelujejo tako pri organih društva kot pri izvajanju nalog in poslanstva društva, od leta 2003 ima Arhivsko društvo Slovenije status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture. A leto 2003 ni bilo ravno naklonjeno nemotenemu delovanju društva, saj je pristojno ministrstvo z odločbo zahtevalo, da mora društvo pri vsakem projektu, za katerega želi pridobiti sredstva iz državnega proračuna, tretjino sredstev zagotoviti iz drugih virov. Nič kaj obetavno za društvo, ki poleg sredstev iz proračuna pridobiva sredstva le še iz članarin. Društvo je bilo prisiljeno iskati donacije in sponzorstva ter iskati možnosti na razpisih drugih ministrstev in javnih agencij. Pri raziskovanju in ugotavljanju, kaj vse je Arhivsko društvo Slovenije doseglo, pri čemer imam v mislih vse nekdanje in današnje člane društva, je nabor vidnih in otipljivih rezultatov ne le zajeten, temveč, po mojem skromnem mnenju izjemen, spoštljiv in zavezujoč. Ko se bomo pripravljali na voščila še vedno mlademu 70-letniku,¹⁵ naj nam bo to vsem dejanska spodbuda, da vse, kar s(m)o ustvarili in je razvidno iz številnih poročil in pregledov delovanja, kar bomo še naprej ustvarili in prispevali, čuvamo, nadgrajujemo, soustvarjamo, četudi za to namenimo kakšno uro več svojega časa. Naj postane samoumevno kot dihanje, da vsak novi strokovni delavec v arhivu takoj z nastopom dela dobi v podpis pristopno izjavo za članstvo v društvu. S tem ne bomo poskrbeli le za golo članstvo in zadostili obstoju, s tem osebi odpremo vrata v usposabljanje, tisto, kjer lahko pridobi znanja svojih kolegov in ne le formalna, jo sprejmemo v skupnost, jo opolnomočimo in navsezadnje jo vključimo v odgovorno nosilko razvoja stroke in društva.

3. Nekatera področja delovanja Arhivskega društva Slovenije in doseženi rezultati

Strniti vsa področja delovanja in vse rezultate, s katerimi se ponša društvo v skoraj 70-ih letih delovanja in pri tem upoštevati vse predhodne prispevke o tem ter dosežke ovrednotiti v nekaj strani prispevka z vsemi metodološkimi pristopi, bi bilo milo rečeno bahato, tudi če pri tem uporabim vsa poročila o delovanju društva in zapise ob okroglih obletnicah, ki so bili do sedaj objavljeni. Sledeč pozivu kolegov iz Tuzle, naj poudarim vlogo in vpliv društva pri razvoju in delovanju arhivistike in arhivov z nekaj poudarki, sem poskušala to nalogo in s tem vlogo društva postaviti v kontekst začetka delovanja in današnjih izzivov. Celotno vmesno obdobje, četudi mu ni namenjeno veliko pozornosti v prispevku, ne izstopa iz teh okvirjev in dejavnosti društva so podobne. Naj se mi zaradi

¹¹ Uradni list SRS, št. 4/1966, ukaz št. 24.

¹² Uradni list SRS, št. 34/1973, ukaz št. 295.

¹³ Uradni list RS, št. 64/2011 – UPB, 21/18_ZNOrg, veljaven zakon v času pisanja prispevka. Pred tem je bil zakon objavljen v Uradnem listu RS, št. 60/1995, 49/1998-Odl.US, 89/1999, 80/2004, 61/2006-ZDru-1, 58/2009-NPB1, 39/2011-NPB2.

¹⁴ V zadnjih dveh desetletjih je opazen trend upadanja števila članov, saj iz seznama, objavljenega v Arhivih 27 iz leta 2004, ki ga je pripravil Andrej Nared, izhaja, da je društvo imelo več kot 220 članov.

¹⁵ Arhivsko društvo Slovenije bo leta 2024 praznovalo 70 let delovanja.

tega ne zameri, da je izbor omejen in da poudarki zrcalijo osebni pogled, vendar se vsekakor razsežnosti delovanja društva vidijo skozi vsa letna in obdobja poročila o delovanju.

3.1. Zborovanja

V duhu nalog, ki jih je izvajalo društvo, ter s ciljem, da arhivski strokovni delavci delijo svoje znanje in izkušnje z drugimi in ob tem od drugih črpajo znanje, je društvo začelo z organizacijo zborovanj. Prvo zborovanje leta 1962 je gostilo Novo mesto in tema prvih treh zborovanj je bila »Problemi arhivov in dela v arhivih«. ¹⁶ Zanimivo je poudariti, da so že na prelomu šestdesetih in sedemdesetih let na zborovanju obravnavali temo »Računalniki in arhivi«. ¹⁷ Skozi leta so bile na zborovanjih obravnavane številne teme, ki so bodisi pestile stroko in strokovne delavce bodisi narekovale soočanje z novostmi. Danes so digitalizacija in e-arhivi pridobili take razsežnosti na svetovni ravni, da je tem s tega področja neštetno. Redna tema zborovanj je zakonodaja. Celotno delovanje arhivistike temelji na zakonodaji, medtem ko se arhivski strokovni delavci zavedajo, da je razumevanje predpisov osnova pri strokovnem delu in sodelovanju z javnostjo (ustvarjalci, uporabniki, mediji). Odras tega zavedanja se vidi v dejavnostih društva skozi prizadevanja, da svojim članom ponudi pogovore s strokovnjaki različnih področij. Od leta 2002, ko je društvo začelo podeljevati nagrado in priznanji, a tudi zaradi finančnih razlogov, je padla odločitev, da se zborovanja organizirajo bialno, izmenjaje se s podelitvijo nagrad in tudi z zborovanjem zgodovinarjev. Zborovanja imajo večplasten pomen, na eni strani je brez dvoma potrebna strokovna razprava o temah in težavah, ki so nam skupne, na drugi socialno-družbena nota povezovanja med arhivskimi strokovnimi delavci, navsezadnje stik s strokovnjaki iz tujine ali iz drugih z arhivistično povezanih področij. Izrednega pomena za stroko, ki pokaže delovanje društva in njegovega pomena v luči zastavljene vizije in nalog, so sprejeti zaključki zborovanj. Noben pravni akt ne zavezuje arhivov k uresničevanju sklepov, ki jih sprejme društvo. Neuradna zaveza med arhivi in društvom glede uresničevanja sprejetih zaključkov deluje v obeh smereh. Arhivi imajo pri izvažanju nalog trdno podporo društva v javnosti in v odnosu do ustanovitelja, medtem ko društvo

24. zborovanje Arhivskega društva Slovenije v Dolenjskih Toplicah leta 2009
(Foto: Arhiv ADS)

¹⁶ Oblak Čarni: Dvajset let, str. 8.

¹⁷ Prav tam.

prav tako v javnosti in do financerja izkazuje upravičenost svojega obstoja in izvajanja dejavnosti.

3.1.1 Pomembnejši zaključki zborovanj

Kje pravzaprav začeti z izborom zaključkov in kateri bi si prislužili oznako »pomembnejši«? Izbor »pomembnejših« je v tem trenutku osebna izbira in prepričanje. Zavedam se, da verjetno vseh, za marsikoga od nas »pomembnih« sklepov, ne bo na seznamu, a jim to nikakor ne odvzema položaja pomembnosti v okoliščinah in času sprejetja. Izbor je prilagojen tematskemu predavanju na konferenci in v prispevku so poudarjene le nekatere točke oziroma predstavljeni rezultati. Vendar bi za začetek, tako kot je leta 1978 poudarila Marija Oblak Čarni,¹⁸ posegla v čas po drugi svetovni vojni, ko je arhivsko problematiko obravnavalo Zgodovinsko društvo na svojih zborovanjih. Začenjam tam, ker so ti sklepi nakazali naloge in poslanstvo sprva arhivske sekcije in nato društva, in če sem iskrena, določenim ne manjka aktualnosti niti danes, po dobrih petinsemdesetih letih, ko bi od demokratične, zavedne, razvite države pričakovali, da bi temelje svojega obstoja bolje varovala in zanj skrbela. Torej, 9. novembra 1946 je imelo Zgodovinsko društvo občni zbor ter naslednji dan v prostorih Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani celodnevno zborovanje.¹⁹ Arhivska problematika je bila na vrsti v popoldanskem delu, ko so sicer ugotavljali napredek glede ustanovitve osrednjega državnega arhiva ter priprav za dodelitev ustrezne stavbe in kadrov, a iz pobude, da se specialna strokovna vprašanja, pri čemer bi »prereševali arhivske potrebe«, obravnavajo na posebnih sestankih vseh arhivarjev, kažejo na to, da je »napredek« bil v resnici le začetek nadaljnjih dolgoletnih prizadevanj za izboljšanje pogojev delovanja arhivov in arhivistike.²⁰ Na koncu enodnevnega zborovanja so sprejeli tudi Resolucijo o arhivih,²¹ v kateri so pozvali Vlado LR Slovenije, naj predloži Uredbo o ustanovitvi Osrednjega državnega arhiva Slovenije Skupščini LRS v uzakonitev, medtem ko naj Ministrstvo za prosveto skliče sestanek vseh arhivskih delavcev z nalogo izdelati načrt za inventarizacijo vseh javnih in zasebnih arhivov v Sloveniji ter naj ustanovi Arhivski svet, ki bo določil koordinacijo dela v arhivih. Izpostavljam naslednjo točko resolucije, ki prosi Vlado LR Slovenije, naj gradnjo arhivskega poslopja uvrsti med prednostne gradnje prosvetnih ustanov. Ta točka je postala stalnica v naslednjih desetletjih in niti danes ji ne pojenja aktualnosti. Tako je bil leta 2007, ko je celotna arhivska skupnost izdelovala elaborat in pripravljala gradivo o stanju v arhivskih depojih,²² ob predstavitvi rezultatov po posameznih arhivih na zborovanju sprejet sklep, da se v prihodnje, ob nakupu, izgradnji ali prenovi prostorov, namenjenih arhivskim depojem, zagotovi dejavno sodelovanje arhivov pri pripravi projektov in izdelavi načrtov gradnje, da je vključen v nadzor nad izvajanjem projekta in da sodeluje pri prevzemu objekta.²³ S tem bi se zagotovila dosledno spoštovanje in dejanska izvedba zahtev, zapisanih v zakonodaji in mednarodnih standardih, ki jih morajo izpolnjevati arhivske stavbe. S sklepi je društvo opozorilo javnost na tiskovni konferenci.

Poudarjam še eno temo, ki je skozi leta postala stalnica v sklepih društva in kaže na pomen društvenega dejavnega prizadevanja za razvoj stroke. Povezana je z zakonodajo. Društvo od prvih priprav na republiški zakon o arhivih

¹⁸ Oblak Čarni: Dvajset let, str. 8.

¹⁹ Prav tam; podrobneje o tem glej tudi v *Slovenski poročevalec*, 29. 12. 1946, št. 301, str. 5.

²⁰ Žontar: Vloga društva ..., str. 34.

²¹ *Slovenski poročevalec*, 29. 12. 1946, št. 304, str. 5.

²² *Arhivski depoji v Sloveniji* (ur. Vodopivec).

²³ Sklepi 23. zborovanja Arhivskega društva Slovenije, 1. sklep: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-23-arhivskega-zborovanja-na-ptuju-12-oktober-2011/> (dostop: 2. 11. 2022).

iz leta 1966 do danes igra zelo pomembno vlogo pri oblikovanju, sprejemanju, spreminjanju arhivske zakonodaje in prek svojih dejavnosti daje glas vsem članom društva in širše. Med pomembne sklepe zborovanj zagotovo štejejo tisti iz leta 2005, ki pravijo, da Arhivsko društvo Slovenije podpira pobudo direktorjev regionalnih arhivov, da zakonodajalec omogoči javno razpravo za strokovno in drugo zainteresirano javnost o predlogu zakona;²⁴ pozivajo k pripravi zakonske podlage za delovanje strokovnih medarhivskih delovnih skupin iz let 2007,²⁵ 2009,²⁶ in 2019;²⁷ pozivajo k reševanju vprašanja restitucije;²⁸ in še ugotovitev iz leta 2017, da poklic »arhivist« še vedno ni uvrščen in ovrednoten v Standardni kvalifikaciji poklicev, ki jo upravlja Zavod za statistiko, in da je to treba urediti.²⁹ Sklepov zborovanj je veliko, pomembno dejstvo pri tem je, da so številni bili udeleženi. Tukaj bi lahko zaključila, a bi tak zaključek bil rahlo površen brez pojasnila o zahtevnosti realizacije posameznih sklepov. Številni sklepi so udeleženi znotraj stroke in arhivov, saj je, kar je v domeni same stroke, »lažje« izvedljivo, namreč odvisno je od naše volje ter pripravljenosti prisluhniti napotkom, idejam, pobudam in kritikam. Bistveno težji del je uresničiti sklepe, ki nagovarjajo druge institucije, večinoma državne ali lokalne oblasti, in prav to je bistvo izbora zaključkov. Nagovoriti Vlado in pristojnega ministra, da prednostno gradi ali ureja arhivske stavbe, bistveno presega domeno arhivov, nagovoriti zakonodajalca in vplivati na sprejetje ali spremembe zakonodaje, ni le dogovor med arhivi, nagovoriti univerze pri vzpostavitvi študija je prav tako zahteven projekt. Pri takih sklepih in rezultatih se društvo in vsi njegovi člani lahko hvalimo z dosežki. Tu prepoznamo vlogo ter pravi vpliv društva in njegovih dejavnosti, in če ne prej ali kasneje, na tej točki zagotovo lahko trdim, da sta delovanje arhivskega društva in njegov vpliv na razvoj stroke pomembna, še kako potrebna in nenadomestljiva. Vsako društvo, tudi naše, se je v določenih letih srečevalo s kriznimi razmerami, bodisi ekonomskimi bodisi zgodovinsko prelomnimi bodisi z nezainteresiranostjo ljudi. Vsaka kriza je vplivala tako na delovanje društva, njegove dejavnosti in finance kot na število članov, možnosti publiciranja, navsezadnje tudi na vlogo pri medsebojnih socialno-družbenih stikih. Vsaj v Sloveniji smo te krize entuziastično znali predelati in prehoditi tako, da je društvo preživelo in ohranilo svoje cilje in poslanstvo.

3.2 Publikacije

Med začetnimi dejavnostmi društva sta bili skrb za usposabljanje kadrov v arhivih in promocija arhivistike. Za lažjo pripravo na strokovni izpit in seveda pripomoček pri nadaljnjem delu so v društvu začeli izdajati serijo učbenikov za delavce v arhivih in samostojne publikacije za popularizacijo stroke.³⁰ Leta

²⁴ Sklepi 22. zborovanja ADS, 3. sklep: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-22-zborovanja-ads-murska-sobota-12-14-oktober-2005/> (dostop: 2. 11. 2022).

²⁵ Sklepi 23. zborovanja Arhivskega društva Slovenije, 2. sklep: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-23-arhivskega-zborovanja-na-ptuju-12-oktober-2011/> (dostop: 2. 11. 2022).

²⁶ Sklepi 24. arhivskega zborovanja, 1. sklep: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-25-arhivskega-zborovanja-v-dolenjskih-toplicah-14-16-oktober-2009/> (dostop: 2. 11. 2022).

²⁷ Sklepi 29. zborovanja ADS, 5. sklep in pobuda št. 1: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-29-zborovanja-ads-v-mariboru-3-4-oktober-2019/> (dostop: 2. 11. 2022).

²⁸ Gl. npr.: Oblak Čarni: Dvajset let ..., str. 9; Šamperl-Purg: Pozdrav na slovesnosti ..., str. 76; Sklepi 17. zborovanja v Kopru 1996 – gl. Oblak Čarni: Ob petdesetletnici ..., str. 8.

²⁹ Sklepi 28. zborovanja ADS, 1. sklep: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-28-zborovanja-ads-v-portorozu-05-in-06-oktober-2017/> (dostop: 2. 11. 2022).

³⁰ Prve publikacije *Arhivi, Od pisarne do zakladnice zgodovine* (1967), *Arhivi v Sloveniji* (1970) in učbeniki od *Arhivska tehnika* (1972), *Arhivistika* (1973), *Priročnik za arhivarje v registraturah* (predvidena je bila v letu 1974, a ni nikoli izšla), *Zgodovina arhivistike in arhivske službe* (1976) v slovenskem jeziku in v soizdajateljstvu na zvezni ravni *Slovar arhivske terminologije*

1965 je izšel *Vodnik po arhivih Slovenije*, in sicer kot zaključek štiriletnega projekta društva, ki je ob sodelovanju arhivov postal prvi stik raziskovalcev z arhivskim gradivom. Potreba po republiškem arhivskem glasilu se je med arhivisti kazala bistveno pred samim začetkom izhajanja *Arhivov*. To so utemeljevali z nujno potrebno možnostjo za izražanje mnenj, raznih idej, načrtov in težav v pisni obliki. S tem naj bi se ohranila prizadevanja in rezultati stroke v napredku in rasti v določenem času in prostoru. Ob praznovanju dvajsetletnice delovanja društva leta 1974 je ta potreba dobila konkretne predloge na zborovanju v Slovenj Gradcu.³¹ Takrat so to željo ubesedili v sklep in zapisali, da naj prva številka prinese prispevke iz zborovanja na temo »Sodelovanje arhivarjev pri raziskovanju slovenske zgodovine«³² in nato znova na zborovanju v Kočevju leta 1977.³³ Glasilo Arhivskega društva Slovenije *Arhivi* je svojo pot začelo leta 1978 in od takrat izhaja kontinuirano. Na tem mestu ne bo odveč poudariti, da bo naslednje leto glasilo praznovalo 45 let izhajanja in to je v času zgodovinskih, družbenih in gospodarskih prelomnic v Sloveniji častitljiva obletnica. V prvi številki je uredniški odbor glasilu v popotnico zapisal, da »ob glasilu ARHIVI moramo združiti arhivske delavce in jih spodbuditi, da bodo arhivska vprašanja tudi teoretično obdelovali, objavljali dosežke, izmenjevali izkušnje in polemizirali o rešitvah. Glasilo naj spremlja razvijanje raziskovalnih dosežkov v praksi, govori naj o živih in perečih vprašanjih, s katerimi se srečujemo ob delu vsak dan; od organizacije in načrtovanja dela v arhivih, vrednotenja gradiva, urejanja in popisovanja do uporabe. ARHIVI naj načrtno razširjajo in razglašajo napredne izkušnje, tudi tuje, obveščajo naj ne le o domačih, ampak tudi o tujih dosežkih.«³⁴ Zelo jedrnata in še vedno aktualna utemeljitev, ne le pomena glasila, temveč tudi pomena delovanja društva. Glasilo od leta 2000 izhaja v dveh ločenih številkah na leto ter še danes ostaja osrednja znanstvena in strokovna publikacija, ki je zaradi svoje kakovosti uvrščena v mednarodne baze znanstveno priznanih publikacij.³⁵ Zakaj je to dejstvo pomembno? Vsi, ki se ukvarjajo z znanstvenim delom, vedo, da se znanstveni napredek v svetu dokazuje z objavami raziskav in dognanj v mednarodno priznanih publikacijah. Torej, spoštovani arhivski sodelavci, glasilo imamo, uveljavljajmo svoje znanstveno in strokovno delo v svetu skozi glasilo *Arhivi*.

Prav tako pomembna je zbirka VIRI, katere prva številka nosi letnico 1980, a zametki in pobuda sežejo v leto 1972.³⁶ Skupna pobuda Inštituta za zgodovino Slovenske akademije znanosti in umetnosti in Arhivskega društva Slovenije se je odrazila v zaupanju društvu in odločitvi, da zbirka, ki prinaša kritično znanstveno obdelavo arhivskih virov in je za razvoj znanosti zelo pomembna, izhaja pod okriljem društva. Zbirko je na pot pospremil dr. Vasilij Melik z besedami »...S to knjigo stopa nova serija v svet. Njen namen je, objaviti pomembne vire za slovensko zgodovino, bodisi daljše in obsežnejše, bodisi krajše (seveda v primerni povezavi), objaviti jih v kritičnih izdajah, urejenih po načelih, kakor veljajo v današnjem znanstvenem svetu, z uvodi, opombami, razlagami in pojasnili...«³⁷ V prvi številki zapisanemu namenu zbirke se je v do sedaj 44-ih izdanih številkah sledilo temu in publikacija še vedno ohranja primat znanstvene obdelave arhivskih virov.

(1972), *Priručnik iz arhivistike* (1977), *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ* (1984) v VII. zvezku.

³¹ Umek, Košir: Revija ARHIVI, str. 69–70.

³² Uredniški odbor: Arhivom na pot, str. 5.

³³ Drnovšek: Ob prvi številki, str. 5.

³⁴ *Arhivi* (1978), št. 1, str. 5.

³⁵ Revija *Arhivi* je vključena v naslednje podatkovne baze: COBISS (Slovenija); EBSCO Publishing; ProQuest, Library & Information Science Source; Library, Information Science & Technology Abstracts with Full Text (Združene države Amerike); Centro de Información Documental de Archivos (Španija); Institut für Archivwissenschaft der Archivschule Marburg (Nemčija). Arhivi: <http://www.arhivsko-drustvo.si/arhivi/> (dostop: 5. 10. 2022).

³⁶ Dolinar: Zbirka VIRI, str. 65–68.

³⁷ Melik: Predgovor, str. 3.

Arhivsko društvo Slovenije objavlja še eno za stroko pomembno serijo. To je zbornik prispevkov, predstavljenih na zborovanjih društva. Teme, ki jih tam najdemo, so odličen vir ali baza znanja ne le za arhivske strokovne delavce, temveč tudi za širši krog javnosti. Naj mi bo dovoljeno tukaj podati pobudo, da se ti odlični viri znanja digitalizirajo in ponudijo na spletni strani društva.

3.3 Izobraževanja

Na spletni strani Arhivskega društva Slovenije je zapisano, da arhivski strokovni uslužbenci imajo pravico in dolžnost strokovnega izpopolnjevanja, zato jim društvo omogoča stalno spremljanje razvoja arhivske znanosti, srečanja članov društva zaradi reševanja odprtih strokovnih vprašanj, občasno praktično izpopolnjevanje in strokovne ekskurzije.³⁸

Med prvimi nalogami leta 1954 ustanovljenega Arhivskega društva v Sloveniji je bilo organiziranje arhivskih tednov. Arhivske tedne bi danes poimenovali vseživljenjsko učenje. To dejavnost je društvo izvajalo pet let. Teden je bil namenjen popularizaciji arhivskega gradiva in arhivistike na splošno. Člani društva so sodelovali pri ozaveščanju širše javnosti o pomenu arhivskega gradiva in arhivske službe, organizirani so bili obiski šol, pripravljene intervjuji za medije. Med vidne rezultate takega ozaveščanja in izobraževanja javnosti je povabilo Arhivu Slovenije za gostovanje v osrednjem televizijskem dnevniku, kjer je celotni populaciji predstavil svoje poslanstvo.³⁹ Društvo je od samega začetka organiziralo predavanja iz arhivistike, poslovanja pri ustvarjalcih, pomožnih zgodovinskih ved, zgodovine ustave, zgodovine uprave in upravnega poslovanja, o restituciji arhivskega gradiva, o delovanju arhivov. Še ena pomembna dejavnost, ki jo je društvo začelo, je organizacija tečajev iz arhivistike kot priprava kandidatov za opravljanje strokovnega izpita. Temu so bile namenjene prve, že omenjene publikacije v izdajateljski dejavnosti društva. Skoraj ni potrebe poudariti, da so usposabljanja in konzultacije za strokovne izpite postali redna dejavnost, medtem ko je imenovanje članov izpitne komisije prevzelo pristojno ministrstvo. Sredi sedemdesetih let je med društvene dejavnosti na področju izobraževanja treba uvrstiti organizacijo zgodovinskih krožkov na srednjih šolah. Seveda ni poudarek samo na izvedbi krožkov, temveč predvsem na pripravi tem in izvajanju podpore Zavodu za šolstvo pri izvedbi seminarjev in usposabljanju mentorjev. Tudi v devetdesetih letih prejšnjega stoletja je društvo organiziralo izobraževalne seminarje, denimo na temo lokalne samouprave in arhivov ali o pravnih vprašanjih, povezanih z uporabo arhivskega gradiva. Pomembna je bila tudi organizacija strokovnega seminarja v sodelovanju društva in medarhivske delovne skupine za zdravstvo in socialo v letu 2012, na temo varstva dokumentacije v zdravstvenih ustanovah, ki se ga je udeležilo 54 slušateljev.⁴⁰ Predavanja so bila objavljena v zborniku,⁴¹ v letu 2013 je sledil še seminar za zaposlene v Zavodih za varstvo kulturne dediščine Slovenije. V zadnjem obdobju je hvale vreden odziv društva na pogosta vprašanja s področja tolmačenja predpisov. Tako je društvo ob zborovanju v Portorožu leta 2017⁴² in

³⁸ Izobraževanje in napredek: <http://www.arhivsko-drustvo.si/izobrazevanje-in-sodelovanje/> (dostop: 2. 11. 2022).

³⁹ Razvoj in dosežki društva: <http://www.arhivsko-drustvo.si/razvoj-drustva/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁴⁰ Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 20.

⁴¹ *Kako do urejenih, varnih in hitro dostopnih dokumentov v zdravstvenih ustanovah* (ur. Grabnar).

⁴² Sklepi 28. zborovanja ADS v Portorožu: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-28-zborovanja-ads-v-portorozu-05-in-06-oktober-2017/> (dostop: 2. 11. 2022).

v Mariboru leta 2019⁴³ pripravilo okrogli mizi, na katerih je potekala razprava o ponovni uporabi informacij javnega značaja, varstvu osebnih podatkov, Zakonu o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta – ZAGOPP,⁴⁴ zakonsko skladni izvedbi upravnih postopkov v arhivih na primeru vpisov s sklepom v Register ustvarjalcev. En od sklepov razprave v Mariboru je bil, naj društvo organizira kolokvij na temo razumevanja in tolmačenja predpisov.⁴⁵ Društvo se je odzvalo in v letu 2020 organiziralo kolokvij o razumevanju in izvajanju arhivske zakonodaje.⁴⁶ Pomembnost teme se je kazala v odzivu na kolokvij, saj se ga je udeležilo več kot 80 ljudi.⁴⁷ Nadaljevanje pobude je bila okrogla miza ob zborovanju leta 2021 v Rimskih Toplicah,⁴⁸ na kateri je sodeloval tudi predstavnik informacijskega pooblaščenca.

Društvo ni delovalo le na področju neformalnega izobraževanja z organizacijo zborovanj, tečajev, seminarjev, temveč je zelo zgodaj začelo z dejavnostmi, povezanimi z organizacijo formalne izobrazbe oziroma študija arhivistike, ki bi študentom omogočil seznanitev in poglobitev znanj na področju upravne zgodovine, upravljanja z gradivom, materialnega varstva, strokovne obdelave arhivskega gradiva, razumevanja zakonodaje, uporabe informacijskih virov. Prvi razgovori in pobude so bili opravljeni v Ljubljani na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete, rezultati teh prizadevanj, ki bi jih brez težav označili kot tektonske premike v razvoju stroke, se kažejo v uvedbi predmeta arhivistika leta 1977 na študijski smeri zgodovine, na začetku v 3. in 4. semestru kot izbirni predmet ter v 7. in 8. semestru kot obvezen predmet za študente samostojne smeri zgodovine. Zelo zgodaj po uvedbi študija je bilo mogoče opravljati tako magisterij kot doktorat s področja arhivistike.⁴⁹ Nekaj desetletij je minilo, ko smo v arhivskih strokovnih krogih in seveda prek društva ponovno zagnali konkretne dejavnosti za vzpostavitev rednega študija arhivistike. Nacionalna komisija, ki potrjuje študijske smeri, je potrdila program na Univerzi na Primorskem in na Almi Mater Europaea – ECM. Študij na drugi bolonjski stopnji je bil akreditiran leta 2016, na prvi stopnji na ECM je možno študirati od leta 2017, na tretji bolonjski stopnji od leta 2018, medtem ko je od leta 2019 predmet arhivistika del programa tudi na drugi bolonjski stopnji zgodovine na Univerzi v Ljubljani.⁵⁰

Vloga in vpliv društva pri tem razvoju in dosežkih sta več kot razpoznavna, poudariti je treba, da so organi društva pred akreditacijami programe pregledali in podali svoje mnenje, zanemariti ne smemo niti izjemnega entuziazma in osebnega angažmaja številnih arhivistov – članov društva, ki so nosili težo tega projekta. Študij arhivistike na vseh stopnjah je prinesel napredek na dveh ravneh, povečalo se je število mladih kadrov, ki vstopajo v arhivistiko z doseže-

⁴³ 29. zborovanje Arhivskega društva Slovenije: <http://www.arhivsko-drustvo.si/29-zborovanje-arhivskega-drustva-slovenije-maribor-3-in-4-oktober-2019/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁴⁴ *Uradni list RS*, št. 85/2016, ukaz št. 3688.

⁴⁵ Sklepi 29. zborovanja ADS, pobuda št. 2: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-29-zborovanja-ads-v-mariboru-3-4-oktober-2019/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁴⁶ Kolokvij o razumevanju in izvajanju arhivske zakonodaje: <http://www.arhivsko-drustvo.si/kolokvij-o-razumevanju-in-izvajanju-arhivske-zakonodaje/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁴⁷ Habjan: Poročilo o delu ..., str. 197.

⁴⁸ 30. zborovanje Arhivskega društva Slovenije: <http://www.arhivsko-drustvo.si/30-zborovanje-arhivskega-drustva-slovenije/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁴⁹ Umek: Študij arhivistike ..., str. 48–49.

⁵⁰ Izobraževanje in napredek, <http://www.arhivsko-drustvo.si/izobrazevanje-in-sodelovanje/> (dostop: 7. 11. 2022); Programi študija na Alma mater Europaea – 1. bolonjska stopnja <https://www.almamater.si/arhivistika-c22/> (dostop: 7. 11. 2022); 2. bolonjska stopnja <https://www.almamater.si/arhivistika-in-dokumentologija-c10/> (dostop: 2. 11. 2022); 3. bolonjska stopnja <https://www.almamater.si/arhivske-znanosti-c31/> (dostop: 7. 11. 2022); Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije – 3. bolonjska stopnja: <https://www.fhs.upr.si/sl/studij/3-stopnja/upravljanje-kulturnih/> (dostop: 7. 11. 2022); Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta – 2. bolonjska stopnja: <https://zgodovina.ff.uni-lj.si/magistrski-studij-zgodovina/studijski-program-druge-stopnje-zgodovina/> (dostop: 7. 11. 2022).

Kolokvij Arhivskega društva Slovenije februarja 2020

(Foto: Arhiv ADS)

nim predznanjem in so bistveno hitreje vključeni v proces dela, na drugi strani se je nenadoma povečalo število prekaljenih arhivistov, ki so začeli vlagati v nadgradnjo svojega znanja in se s tem tudi usposabljeni za predavatelje na arhivistiki. Morda se nam vsem zdi samoumevna razvojna pot v družbi, ki zaprišega na vseživljenjsko učenje, a brez vloška društva in njegovih članov bi o tem še vedno le govorili in ugotavljali nujno potrebo po študiju.

3.4 Peticije in memorandumi

Nasloviti zgodovino razvoja arhivistike in jo umestiti v širši, tudi svetovni kontekst, ni mogoče brez obdelave vprašanja vračanja arhivskega gradiva oziroma načela neodtujljivosti javnih dokumentov. Res je, da je 20. stoletje tehtnico pomembnosti arhivov nagnilo v »historični«, raziskovalni diskurz in pomen arhivskega gradiva omejilo na »pomožno« zgodovinsko vedo, a številne odločitve na svetovni ravni glede »zavarovanja« arhivskega gradiva pričajo o izjemnem pomenu dokazne vrednosti arhivskega gradiva za uveljavljanje različnih politik, kar je v resnici še najmanj »pomožen« pomen. Vsaka vojna oziroma povojno obdobje sta postregla z zahtevami po vračanju in zavarovanju arhivskega gradiva (in umetnin). Nobena država, mala ali velesila, pri tem ni bila imuna na dejstvo, da so ji arhivsko gradivo odtujili ali da je sama bila povzročitelj odtujitve. Na svetovni ravni ta tema ni nobena novost ali lokalni precedens, vendar je pomembno razlikovati med odtujitvijo umetnin, ki ji botruje človeška potreba po občudovanju in posesti vsega lepega, ki se v določenih kontekstih odraža v kriminalnih dejanjih, ali odtujitvijo oziroma uničenjem arhivskega gradiva, ki je odraz preračunljive želje po dokazovanju in izkazovanju (ne)upravičenosti do ozemlja, pravic, institucij, kulture ter s tem utemeljevanju izvajanja politik

in političnih dejanj, ki onemogočijo dokazovanje nasprotnih dejstev ali potrebe po prikritju dokumentacije, ki bi lahko razkrila ali celo kompromitirala delovanje zasedbenih državnih, lokalnih ali vojaških organov. Premeščanje ali odtujitev arhivskega gradiva se utemeljuje z zaščito pred uničenjem in dejavnostmi sovražnikov. Že leta 1907 so določbe četrte Haaške konvencije o zakonih in pravilih vojskovanja na kopnem⁵¹ omejile zaplembo arhivskega gradiva v času vojne na le nujno potrebne dokumente za zakonite vojaške in obveščevalne dejavnosti.⁵² Zahteva uporabe tovrstnega gradiva, o kateri piše Auer,⁵³ »*in loco deponuntur*«,⁵⁴ ni skladna z določbami konvencije, ki v 53. členu dovoljuje, da se zaplemba javnega premičnega premoženja izvede za potrebe vojske.⁵⁵ Vendar je res, da konvencija v 56. členu navede, da je zaseg, uničenje ali namerno poškodovanje, med drugim zgodovinskih spomenikov, prepovedano in mora biti predmet sodnih postopkov.⁵⁶ Posebej pomembna za zaščito kulturnih dobrin je Haaška konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada iz leta 1954 z obema protokoloma,⁵⁷ ki med dobrine uvršča arhivsko gradivo in arhivske depoje ter v 4. členu zaveže pogodbenice, da bodo prepovedale in po potrebi ustavile vsakršno obliko tatvine, ropanja ali nezakonitega prilaščanja kulturnih dobrin ter vsako vandalstvo nad njimi.

Zavedanje o pomembnosti kulturne dediščine se kaže tudi v odlokih oblasti, ki predmete kulturne dediščine, med katerimi so arhivi državnih in lokalnih ustanov, postavi pod državno zaščito ter jih s tem poskuša zavarovati in preprečiti odtujitev.⁵⁸ Izdan odlok je tudi dokazni element pri kasnejših diplomatskih in sodnih postopkih restitucije. Arhivsko načelo neodtujljivosti arhivskega gradiva je nastalo v sedemdesetih letih 20. stoletja kot odgovor na umik, na eni strani kolonialnih sil, na drugi okupacijskih sil po drugi svetovni vojni. Leta 1995 je Mednarodni arhivski svet (ICA) dodatno opredelil »načelo neodtujljivosti«,⁵⁹ po katerem se lahko javno arhivsko gradivo iz države odpelje le na temelju zakona države, v kateri je gradivo nastalo, v nasprotju z mednarodnimi vojaškimi zakoni, ki so dovoljevali zaseg arhivskega gradiva in na splošno javne dokumentacije v času vojne ter so zaseženo gradivo obravnavali kot vojni plen.⁶⁰ O tem, da je odtujitev premične kulturne dediščine v času oboroženega spopada vojni zločin, je ugotavljalo že sodišče v Nürnbergu.⁶¹ O odtujitvah in zahtevah po vračanju arhivskega gradiva beremo v številnih prispevkih z vseh konfliktnih območij in območij spopadov, ne le po svetovnih vojnah.⁶² Vplivna moč Mednarodnega

⁵¹ Montgomery: *Reconciling the Inalienability ...*, str. 290.

⁵² Člen 23, Haaške konvencije, IV – Spoštovanje zakonov in pravil vojskovanja na kopnem.

⁵³ Auer: *Vračanje arhivov*, str. 42–46.

⁵⁴ Lat.: »na mestu samem«.

⁵⁵ 53. člen, Haaške konvencije.

⁵⁶ 56. člen, Haaške konvencije.

⁵⁷ Konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada (Haaška konvencija) s Pravilnikom za njeno izvrševanje in protokolom objavljena v *Uradnem listu FLRJ – Mednarodne pogodbe*, št. 4/1956; Zakon o ratifikaciji Drugega protokola k Haaški konvenciji iz leta 1954 o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada, objavljen v *Uradnem listu RS – Mednarodne pogodbe*, št. 22/2003, 102/2003, 108/2005.

⁵⁸ Npr.: Odlok o zaščiti in čuvanju kulturnih spomenikov in starin. V: *Uradni list DFJ*, št. 10/1945; Odredba o začasnem zavarovanju arhivov. V: *Uradni list FLRJ*, št. 25/1948; *Protezione delle cose d'interesse artistico, storico, bibliografico e culturale della Nazione in caso di guerra*, Legge e Decreti, Numero 1041, *Gazzetta Ufficiale* 185/1940.

⁵⁹ ICA, *The View of the Archival Community on Settling Disputed Archival Claims*, China, April 1995.

⁶⁰ Montgomery: *Reconciling the Inalienability ...*, str. 289.

⁶¹ The International Military Tribunal for Germany: https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/imt.asp/ (dostop: 10. 11. 2022).

⁶² Prim.: Kennedy Grimsted: *Displaced Archives and Restitution Problems*; Eckert: *The Confiscation of German Documents*; Montgomery: *Reconciling the Inalienability Doctrine*; ICA, *The View of the Archival Community on Settling Disputed Archival Claims*, China, April 1995; UNESCO, *Report of the Director-General on the Study Regarding Problems Involved in the*

arhivskega sveta ni predmet tega prispevka, vendar je dejstvo, da načelo neodtujljivosti več kot očitno ni spoštovano in da pogajanja o vračanju arhivov niso aktualna, prej bi lahko trdila, da so prezrta. Pri tem vprašanju sta morda še pomembnejša načela provenience na ravni institucij, pri katerih je gradivo nastalo, in teritorialna pripadnost, po kateri se izkazuje in dokazuje pravica do vračila arhivskega gradiva. Restitucija na današnji stopnji razvoja držav je stvar spoštovanja lastnih vrednostnih temeljev, identitete in ugleda države v svetu. Z omenjeno problematiko se srečujemo tudi v Sloveniji. Opredelitev problema v prispevku je ključna pri ovrednotenju in razumevanju pomena dejavnosti društva v povezavi z vprašanji restitucije. Društvo je že leta 1973, torej v času utemeljevanja načela neodtujljivosti, objavilo odprto pismo v zvezi z vprašanjem restitucije arhivskega gradiva iz Avstrije in Italije,⁶³ sklicujoč se pri Avstriji na leta 1923 podpisan Arhivski sporazum med Jugoslavijo in Avstrijo, in nato pri obeh na sporazume in protokole po drugi svetovni vojni. Pismo so pripravili v štirih jezikih in ga naslovili na Mednarodni arhivski svet, ki je decembra 1973 o zahtevi društva razpravljal na seji izvršnega komiteja,⁶⁴ ter na druge številne relevantne institucije v tujini, kot na primer na generalnega sekretarja Organizacije združenih narodov. Ob prej poudarjenem dejstvu, da sta in MAS in UNESCO v istem času sprejemala resolucije, poročila in protokole glede vračanja arhivov, je upravičeno in niti malo pretenciozno oceniti, da je tudi na tem področju delovanje Arhivskega društva Slovenije bilo opaženo in upoštevano. Navsezadnje je vprašanje vračanja arhivskega gradiva na temelju odprtega pisma, ki ga je objavilo društvo, še istega leta obravnaval avstrijski parlament,⁶⁵ v desetletju po odprtem pismu pa je delna restitucija z Avstrijo le bila uresničena. S tem se dejavnosti društva niso zaključile, še vedno ostaja odprto vprašanje restitucije arhivskega gradiva iz Italije, delno iz Avstrije in navsezadnje nasledstvo med državami nekdanje Jugoslavije. V zadnjem obdobju izpostavljam memoranduma društva iz leta 2009⁶⁶ in leta 2013⁶⁷ o nerešenih težavah vračanja arhivskega gradiva iz Italije, naslovljenima na Ministrstvo za zunanje zadeve RS, Ministrstvo za kulturo RS, na predsednika Republike Slovenije, na slovenske diplomatske predstavnike v Italiji, na organe lokalne samouprave in italijansko skupnost v Sloveniji, v katerih se zahteva, da Republika Slovenija prevzame odločne korake za izpolnitev sporazumov in dokončno vrnitev arhivskega gradiva, ki provenienčno sodi v slovenske arhive, in drugih predmetov premične kulturne dediščine iz slovenskega prostora. Vrnimo se za trenutek na pomembne sklepe zborovanj, ki nagovarjajo širok nabor deležnikov in njihovo uresničevanje, in takoj nam postane jasno, kaj pomeni uresničevanje sklepov, ki ne vključujejo le arhivov in arhivske stroke, temveč nagovarjajo organe državne oblasti v Sloveniji ter prav tako strokovno javnost in organe državne oblasti druge države ter širšo mednarodno javnost. Dolgotrajno, zahtevno, neizprosno delo, ki ga uresničuje nekaj generacij arhivskih strokovnjakov in članov društva.

Transfer of Documents from Archives in the Territory of Certain Countries to the Country of their Origin (20 C/102), Paris, 25. 8. 1978; International Law Commission, Draft Articles on Succession of States in Respect of States Property, Archives and Debts with Commentaries, vol. 2, part 2, 1981; Cox, Douglas: National Archives and International Conflicts..., str. 451–481; Kennedy Grimsted: Perestroika in the Archives?, str. 70–95.

⁶³ Oblak Čarni: Dvajset let ..., str. 9–10; Odprto pismo o neizpolnjenem arhivskem sporazumu; Oblak Čarni: Arhivarji pa lahko pridejo ..., str. 51–56.

⁶⁴ Oblak Čarni: Arhivarji pa lahko pridejo ..., str. 53.

⁶⁵ Oblak Čarni: Dvajset let ..., str. 10.

⁶⁶ Sklepi 24. arhivskega zborovanja, 4. sklep: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-25-arhivskega-zborovanja-v-dolenjskih-toplicah-14-16-oktober-2009/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁶⁷ 26. zborovanje ADS v Novi Gorici, Predstavitev Spomenice o ureditvi vprašanj arhivov z republiko Italijo. Poročilo za leto 2013/14, točka 10: <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2013-2/> (dostop: 2. 11. 2022); Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 19–20.

Izpostavljena problematika je med najpomembnejšimi ne le za arhivistično, temveč za temelje slovenske državnosti, a to ni edina taka dejavnost društva. Društvo se odziva na vse, kar posredno in neposredno vpliva na arhive, arhivsko gradivo in seveda na vse člane društva. Že prej omenjeni sklep o arhivskih stavbah in pomembnosti prostorov za nemoteno dejavnost in razvoj stroke se zrcali tudi skozi pismo podpore Zgodovinskemu arhivu Ljubljana ob njihovi prostorski problematiki.⁶⁸ Nimam namena trditi, da je sprememba, ki smo ji priča v zadnjem letu (selitev arhiva), rezultat zgolj društvene podpore, a zagotovo je bilo to pismo pomemben del dokumentacije in argumentacije pristojnih v vodstvu arhiva, ko so prepričevali odločevalce, da naj vendar nekaj ukrenejo. Pot najstarejšega regionalnega arhiva ni niti malo preprosta, a to ni tema prispevka, pomemben v tej zgodbi in v luči prispevka je odziv društva, ki mestno občino, v kateri je sedež arhiva, okrca, da kot naslednica tiste občine, ki je dala delo Antonu Aškercu, tiste občine, katere župan (Ivan Hribar) je vedel, kako pomembno je arhivsko gradivo, ni sposobna videti dlje od le posesti pisarn in brez slehernega občutka za zgodovino lastne občine postaviti arhiv pred vrata.⁶⁹ Društvo v pismu zelo odgovorno in glasno nagovori pristojno ministrstvo z besedami: *»Selitev je zatorej nujna – toda v primerne prostore; primerne tako za delo zaposlenih kot za materialno varstvo gradiva. V prostore, ki bodo izpolnjevali pogoje, kakršne narekujejo standardi in arhivska zakonodaja. Bilo bi ironično, a je vedno bolj žalostno, da so za končno destinacijo arhivskega gradiva – kulturne dediščine Slovencev – pogosto namenjeni neprimerni prostori, namenske arhivske zgradbe pa v skoraj 30-letnem obstoju države Slovenci še nismo dočakali. Edini v Evropi.«*⁷⁰ Širina društvene dejavnosti v pismu se zrcali v množini, saj ministrstvo pozove k reševanju prostorske stiske slovenskih arhivov, vseh, ki jih čaka usoda ljubljanskega, če ne bodo ukrepali.

Če je kdo mislil, da se je možno dogodkom in posledicam »koronskega« obdobja izogniti, se je zmotil. Vendar ne zato, ker je treba ugotavljati, kako je potekalo delo v času korone, ali kako smo se preselili na splet, temveč kako je društvo znova prepoznalo trenutek, ko je potreben društveni angažma. Ob dejstvu, da se je organom oblasti in odločevalcem o (proti)koronskih ukrepih zdelo povsem normalno, da v celoti pozabijo na (ne)delovanje arhivskih institucij, so raziskovalcem zaprte čitalnice povzročile zastoje v izvajanju (tudi) mednarodnih projektov, kar je povezano s finančnimi učinki, tudi vse druge dejavnosti, povezane z odprtostjo čitalnic, so stale, tudi študijske obveznosti. In ko so druge institucije z blagoslovom Nacionalnega inštituta za javno zdravje delovale, so arhivi ostajali zaprti. S pozivom Nacionalnemu inštitutu za javno zdravje, naj ponovno pretehta možnosti odprtja arhivskih čitalnic, se društvo na eni strani postavi ob bok raziskovalnim institucijam, univerzam, Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, a njegov prispevek je veliko pomembnejši za stroko. Če ostale institucije nastopajo z vidika lastnega interesa, kar je razumljivo, je nastop društva izraz zastopanja stroke in zapis *»prepričani smo, da lahko ob upoštevanju predpisanih in predlaganih preventivnih ukrepov v čitalnicah arhivov zagotovimo povsem varno delovno okolje tako za zaposlene kot tudi uporabnike, kar se je nenazadnje izkazalo že ob kratkotrajnem odprtju čitalnic ob lanskem sproščanju ukrepov«*⁷¹ to pokaže v vsej razsežnosti. Ne le podpora stroki, druž-

⁶⁸ Pismo podpore Zgodovinskemu arhivu Ljubljana, Arhivsko društvo Slovenije, dne 2. 12. 2019: <http://www.arhivsko-drustvo.si/pismo-podpore-zgodovinskemu-arhivu-ljubljana/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁶⁹ Prav tam.

⁷⁰ Pismo podpore Zgodovinskemu arhivu Ljubljana, Arhivsko društvo Slovenije, dne 2. 12. 2019: <http://www.arhivsko-drustvo.si/pismo-podpore-zgodovinskemu-arhivu-ljubljana/> (dostop: 2. 11. 2022).

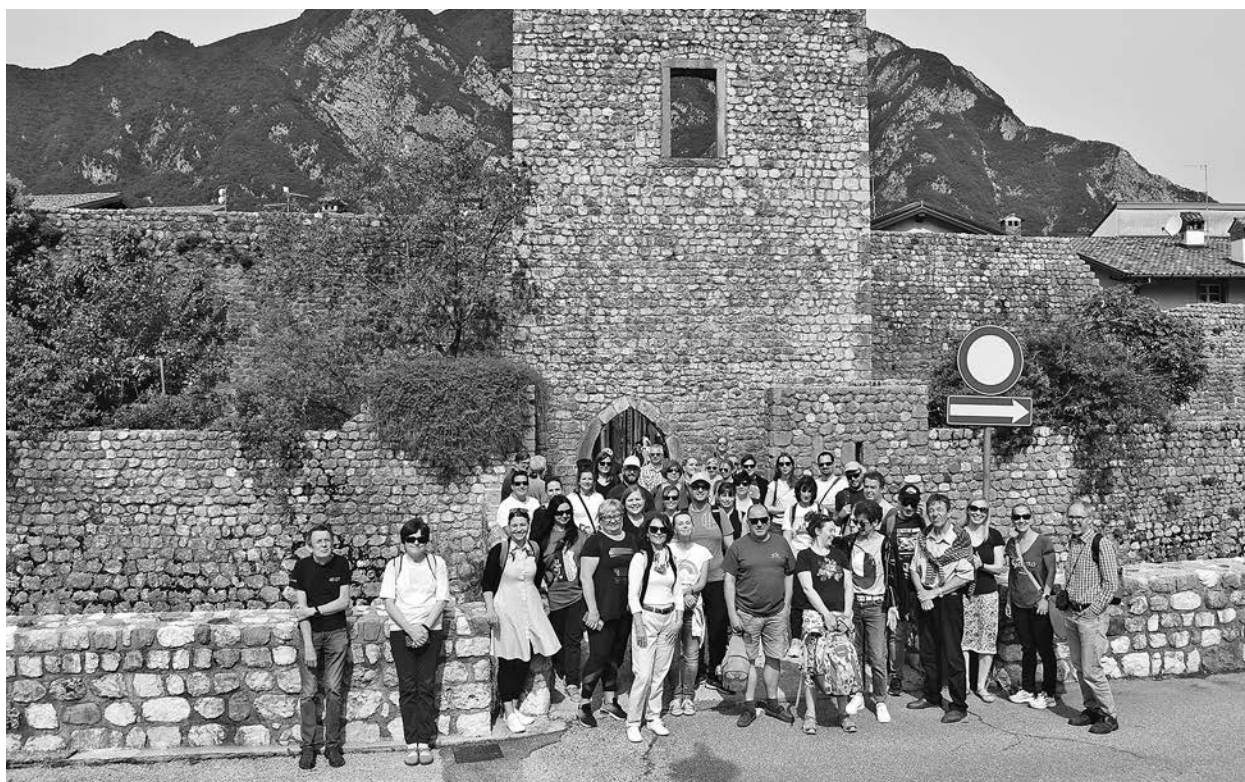
⁷¹ Poziv k oceni možnosti ponovnega odprtja arhivskih čitalnic, naslovljeno na Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ), Arhivsko društvo Slovenije, dne 13. 3. 2021: <http://www.arhivsko->

beno odgovornost društva je v teh zahtevnih časih izjemna, saj so nacionalni inštitut seznanili, da namerava društvo za svoje člane organizirati krajši spletni posvet z naslovom »Varno odprtje arhivov v času koronavirusa« in strokovnjake z inštituta povabili, naj se udeležijo posveta in prispevajo k učinkovitejšemu reševanju nastale problematike.⁷² Zagotovo je to tudi moralna podpora vsem članom društva v času, ko smo jo vsi potrebovali.

3.5. Strokovne pobude

3.5.1 Mednarodne pobude in dejavnosti

Dejavnosti društva, kot smo že ugotovili, segajo tudi v tujino. Vendar te dejavnosti niso omejene le na udeležbo na posvetovanjih, konferencah, izletih, druženjih, tu imam v mislih predvsem pobudo in organizacijo mednarodnih bilateralnih srečanj, ki so potekala pod geslom »arhivski dnevi«. Prvo, leta 1985, je bilo slovensko-bavarsko srečanje, sledilo je slovensko-italijansko, nato slovensko-madžarsko srečanje.⁷³ Dejavnosti so bile prekinjene v času osamosvajanja Slovenije. Pomembnost mednarodnih povezav je nesporna, če naj društvo izpolnjuje vsa pričakovanja, ki jih imamo njegovi člani. Usmeritev je jasna, društvo je bilo leta 1992 sprejeto v Mednarodni arhivski svet, kategorija B, kjer so povezana društva, ki delujejo na državnih ravneh.⁷⁴ Ob številnih stikih na

*Izlet Arhivskega društva Slovenije leta 2022 v Rezijo
(Foto: Dejan Hvala)*

-drustvo.si/poziv-nijz-k-oceni-moznosti-ponovnega-odprtja-arhivskih-citalnic/ (dostop: 2. 11. 2022).

⁷² Prav tam.

⁷³ Razvoj in dosežki društva, 1985: <http://www.arhivsko-drustvo.si/razvoj-drustva/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁷⁴ Prav tam; SPA ICA – Section of Professional Associations.

mednarodnem področju je društvo leta 2008⁷⁵ ponovno obudilo sodelovanja s tujimi arhivskimi društvi v obliki »okroglih miz« ter sklenilo številne bilateralne in multilateralne sporazume o sodelovanju.⁷⁶

3.5.2 Medarhivske delovne skupine

Nedvomno pomembno področje mednarodnega sodelovanja in povezo- vanja ne bo nič izgubilo pri pomenu, če ga tokrat ob le bežni omembi zgoraj pu- stim ob strani in poudarim, po mojem mnenju, bistveno pomembnejšo strokov- no pobudo, ki je postala del naše redne dejavnosti. Velikokrat sem na teh straneh zapisala ugotovitev o društveni odzivnosti na izrečene strokovne problematike in zagate. Ena izmed takih je neugoden odziv ustvarjalcev na neenotno prakso pri izvajanju nalog, povezanih z ustvarjalci, in reševanje težav pri njih. Društvo je v okviru svojih organov večkrat razpravljalo o teh težavah in nastala je pobu- da o ustanovitvi medarhivskih delovnih skupin za različna področja (uprava, pravosodje, šolstvo, gospodarstvo, zdravstvo in sociala, kultura),⁷⁷ v katerih bi sedeli arhivisti iz vseh slovenskih arhivov, pristojni za isto področje, in tam po- iskali skupno, poenoteno rešitev ter tako lažje nastopali do ustvarjalcev. Prvič je bila ideja ubesedena leta 1993, a je zaživela le skupina za pravosodje,⁷⁸ leta 2001 je društvo na občnem zboru ponovno poudarilo pobudo in ponudilo, naj delovne skupine delujejo pod okriljem društva. Pobuda je bila sprejeta, vendar so delovne skupine v polnem obsegu zaživele leta 2006.⁷⁹ Delo skupin je bilo tako učinkovito in vsesplošno sprejeto, da so člani sami predlagali ustanovitev delovnih skupin tudi na drugih področjih, denimo leta 2011 ustanovitev me- darhivske delovne skupine za pedagoško dejavnost v arhivih⁸⁰ in leta 2019 za področje informatike.⁸¹ Pobuda društva je postala sestavni del rednega delova- nja arhivistov in nihče si ni več predstavljal obravnave strokovnih vprašanj brez sodelovanja delovne skupine. Pomembnost je prepoznal tudi zakonodajalec, saj je na predlog strokovne komisije za pripravo predloga zakona pri pristoj- nem ministrstvu medarhivske delovne skupine uzakonil in naložil ministrstvu imenovanje članov.⁸² S tem so medarhivske delovne skupine pravzaprav postale obvezen del rednega arhivskega delovanja. Medarhivske delovne skupine skla- dno s pravilnikom obravnavajo strokovna vprašanja s področja pridobivanja, vrednotenja in strokovne obdelave ter uporabe arhivskega gradiva, usklajujejo pisna strokovna navodila za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega

⁷⁵ Z namenom izvedeti čim več o črpanju evropskih sredstev smo s Hrvaškim arhivskim dru- štvom organizirali prvo posvetovanje, okroglo mizo arhivistov Slovenije in Hrvaške (v Tuhelj- skih toplicah od 15. do 16. maja 2008). Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 15.

⁷⁶ Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije 2014: <http://www.arhivsko-drustvo.si/poroci- lo-o-delu-drustva-za-2014/> (dostop: 2. 11. 2022); Mednarodna konferenca in okrogla miza v Marija Bistrici: <http://www.arhivsko-drustvo.si/mednarodna-konferenca-in-okrogla-miza- v-marija-bistrici/> (dostop: 2. 11. 2022); Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije 2016: <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-let-2016/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁷⁷ Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje, str. 14.

⁷⁸ Bizjak: Poročilo delovne skupine ..., str. 117.

⁷⁹ Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 14.

⁸⁰ Sklepi 25. arhivskega zborovanja na Ptuj, sklep št. 1: <http://www.arhivsko-drustvo.si/skle- pi-25-arhivskega-zborovanja-na-ptuju-10-11-oktober-2011/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁸¹ Sklepi 29. zborovanja ADS, pobuda št. 1: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-29-zborova- nja-ads-v-mariboru-3-4-oktober-2019/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁸² 21. člen. V: *Uradni list RS*, št. 51/2014, ukaz št. 2170. Spremembe 54. člena ZVDAGA iz leta 2006, ki v 7. odstavku za obravnavo strokovnih vprašanj na področju arhivske dejavnosti po- oblasti pristojnega ministra za ustanovitev medarhivskih delovnih skupin za posamezna po- dročja arhivske dejavnosti. Pravilnik o delu medarhivskih delovnih skupin. V: *Uradni list RS*, št. 66/2016.

gradiva, spodbujajo, usmerjajo in usklajujejo opravljanje raziskovalnih nalog na področju arhivistike, zgodovine, prava in drugih ved, povezanih z arhivskim gradivom, ter pripravljajo publikacije s področja arhivistike, sodelujejo pri objavljanju učnih pripomočkov, priročnikov in druge strokovne literature za potrebe arhivov in javnopravnih oseb, dajejo predloge, pobude in mnenja organom javnih arhivov in javnopravnim osebam – ustvarjalcem arhivskega gradiva glede arhivskih strokovnih vprašanj, dajejo predloge za vsebino, organizacijo in izpeljavo stalnega izobraževanja na arhivskem področju, seznanjajo Svet direktorjev in Arhivski svet s težavami pri opravljanju nalog, povezanimi z varstvom arhivskega gradiva.⁸³

Dosežek, ki nedvomno zasluži pozornost in pohvalo. Omenila bi, da je društvo leta 2009 poleg predstavljenih skupin bilo pobudnik ustanovitve ekspertne skupine za pripravo vseživljenjskega učenja za zaposlene v arhivih.⁸⁴

3.5.3 Priznanja in nagrade

Arhivsko društvo Slovenije od leta 2002 bienalno podeljuje Aškerčevo nagrado in Aškerčevi priznanji, podelitev poteka na dan slovenskih arhivov, in sicer, 20. oktobra. Ozadje tega datuma sega v leto 1943, ko je bila okrožnemu kulturnemu referentu v Velikih Laščah izdana okrožnica z navodilom, da naj reši čim več arhivskega gradiva z opustošenega gradu Turjak. Namreč, kot je razvidno iz dopisa,⁸⁵ je načelnik odseka za narodno vzgojo in prosveto na upravno komisijo za osvobodeno slovensko ozemlje na temelju prejetih osebnih sporočil o izgubi številnih arhivskih dokumentov iz arhiva Turjaških, ki so vsebovali številne dragocene podatke o preteklosti kraja, prebivalcev in njihovi dejavnosti ter malomarnem odnosu do ostalega gradiva, naslovil zahtevo, naj takoj postavi osebo, ki bo raztresene dokumente pobrala in v varnem zaboju shranila, bodisi na gradu bodisi na drugi lokaciji. Zgovoren je zadnji odstavek, ki pojasni, da gre za narodno zgodovinsko dragoceno gradivo in je treba storiti takoj vse, da se ga reši čim več in čim prej.⁸⁶ Bi bilo treba k temu še kaj dodati? Določitev 20. oktobra za dan slovenskih arhivov je bila sprejeta leta 1976.⁸⁷ Tako kot pri vseh svojih dejavnostih je tudi pri nagradah in priznanjih ideja zorela v organih društva in kar nekaj let rasla med člani društva, dokler ni dobila svoje oblike z ustanovitvijo komisije za Aškerčevo nagrado in priznanji, ki je prvič nagrado in priznanji podelila leta 2002⁸⁸ ter jih bienalno podeljuje že 20 let. Nagrada in priznanji so poimenovani po prvem slovenskem arhivarju Antonu Aškercu, ki mu je zavedni in razgledani župan Ljubljane Ivan Hribar naročil ureditev in varno hrambo mestnega arhiva. Prizadevanja društva ne bi mogli uresničiti brez podpore Ministrstva za kulturo RS, ki je dejansko prepoznalo vrednost stanovske nagrade in priznanj za razvoj stroke ter finančno podprlo izvedbo. Tudi utemeljitev društva, da se nagrada podeljuje za izjemne prispevke k razvoju slovenske arhivistike in arhivske zakonodaje, izjemne prispevke na področju varovanja in ohranjanja slovenske arhivske dediščine, izjemne prispevke na arhivskem področju v mednarodnem merilu, večletno zaslužno delo v društvu in življenjsko delo⁸⁹ ter priznanji za odmevne prispevke k uveljavljanju in razvoju slovenske arhivistike,

⁸³ 8. člen Pravilnika o delu medarhivskih delovnih skupin. V: *Uradni list RS*, št. 66/2016.

⁸⁴ Sklepi 24. arhivskega zborovanja, 1. sklep: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-25-arhivskega-zborovanja-v-dolenjskih-toplicah-14-16-oktober-2009/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁸⁵ SI AS 1644, Upravna komisija za osvobodeno slovensko ozemlje, fasc. 440/2.

⁸⁶ Prav tam.

⁸⁷ 20. oktober – dan slovenskih arhivov – Arhivsko društvo Slovenije: <http://www.arhivsko-drustvo.si/20-oktober-dan-slovenskih-arhivov/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁸⁸ Oblak Čarni: Ob petdesetletnici ..., str. 18.

⁸⁹ 8. člen Pravilnika o podeljevanju Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj, 2020.

*Podelitev Aškerčevih nagrad in priznanj leta 2012
(Foto: arhiv ADS)*

na področju varovanja arhivske dediščine, strokovnega izobraževanja, izdelave pomagala za uporabo arhivskega gradiva, pripravo arhivskih priročnikov ter arhivske zakonodaje, za prispevek k popularizaciji arhivov in arhivske dejavnosti ter za objave arhivskega gradiva,⁹⁰ so zagotovo pripomogle k prepoznavnosti in uveljavitvi nagrade in priznanj. V dvajsetih letih se že lepo število prejemnikov lahko ponosno pohvali, da je bilo njihovo delo prepoznano. Na tem mestu naj mi bo dovoljeno prepoznati delo Arhivskega društva Slovenije in omeniti nagrado, namenjeno društvu. Namreč, leta 1995 je ob 40-letnici delovanja društvo iz rok takratnega predsednika Republike Slovenije prejelo častni znak svobode Republike Slovenije za dolgoletno delo,⁹¹ pomembno za arhivsko dejavnost in za zasluge pri ohranjanju slovenske kulturne pisne dediščine. Morda je zdaj priložnost, da država znova prepozna vlogo društva in prihodnjemu 70-letniku za rojstni dan podeli še kakšno priznanje.

4. Vloga in vpliv Arhivskega društva Slovenije pri sprejemanju arhivske zakonodaje

Zakaj poudarjam vpliv društva pri zakonodaji? Predpisi so v resnici osnova delovanja in brez urejene zakonodaje je vprašljivo pravno pravilno in skladno izvajanje strokovnih nalog in načel. Že bežen vpogled v zakonsko snov nam razkrije, da so vsi postopki in vsa pooblastila, ki jih arhivi imajo, bolj ali manj natančno predpisani. Sprejetje zakonskih in podzakonskih aktov je v domeni

⁹⁰ 9. člen Pravilnika o podeljevanju Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj, 2020.

⁹¹ Ob štiridesetletnici Arhivskega društva Slovenije, Zveza zgodovinskih društev, Predlog za ustrezno odlikovanje, str. 107–110; Oblak Čarni: Ob petdesetletnici ..., str. 17.

zakonodajne veje oblasti, ki je vsebine usklajevala s pristojnimi ministrstvi ter s strokovnimi zvezami in institucijami. Tako so v Sloveniji v 60-ih letih dvajsetega stoletja naloge, povezane s sprejemanjem arhivske zakonodaje, imeli zapisani Arhivski svet in kasneje Skupnost arhivov Slovenije.⁹² Ponovno poudarjam zelo pomemben podatek, da je v času, ko Arhivski svet ni več deloval in Skupnosti ni bilo, te naloge opravljalo društvo. Zelo mlado, komaj deset let staro društvo je leta 1964 vodilo priprave za sprejetje republiškega arhivskega zakona.⁹³ Ob tem moramo razumeti, da je večina strokovnih delavcev znotraj društva, ki se je tega pogumno lotila, imela malo ali nič izkušenj pri pripravi tovrstnih aktov. Na zahtevo republiškega sekretariata za prosveto in kulturo so morali pripraviti študijo o stanju, težavah in perspektivah arhivske službe v Sloveniji,⁹⁴ ki bo postala strokovna podlaga za sprejetje zakona in podzakonskih aktov.⁹⁵ Izjemno vlogo pri teh prizadevanjih in pripravah sta imela dr. Sergij Vilfan in dr. Jože Žontar. Prosvetno kulturni zbor skupščine SR Slovenije je brez pripomb sprejel predloge iz elaborata in naložil Republiškem sekretariatu za kulturo in prosveto pripravo osnutka zakona.⁹⁶ Iz današnje perspektive bi zlahka zagrešili pavšalno oceno, da so imeli na voljo zvezni zakon in so le prepisali vsebine. Odgovornost pripravljavcev pri oceni stanja in navedbi težav, zlasti pri pripravi vizije arhivske službe in arhivistike v Sloveniji, ki usmeri razvoj desetletja daleč, zavedajoč se, da bo to del uradnih političnih odločitev o arhivih, ni niti preprosta niti samoumevna. Ali lahko pritrdim, da so takrat opravili svoje delo odlično? Zagotovo da, saj se je Izvršni svet pri osnutku zakona v celoti opiral na elaborat in na utemeljitve predlagateljev. Danes bi to lahko primerjali z vstopom civilne (družbene) iniciative v zakonodajni postopek. Februarja 1966 je bil republiški zakon o arhivskem gradivu in arhivih sprejet in objavljen v uradnem listu.⁹⁷ Društvo je s svojimi pobudami in predlogi sodelovalo tudi pri pripravi zveznih predpisov. Ocenjevanje takratne vloge društva ne bi bilo pravilno, če bi le ugotavljali, kaj od zakonske snovi je bilo dobro ali manj dobro opredeljeno in rešeno. Vloga društva je bila tudi v tem, da je arhivskim strokovnim delavcem dalo glas in možnost neposredne soudeležbe pri sprejemanju za stroko najpomembnejših predpisov. Po obdobju združitve vseh kulturnih dejavnosti pod en zakon so se po osamosvojitvi Slovenije ponovno obudile zahteve in utemeljevale nujnost ločenega arhivskega zakona. V ta namen je društvo, zdaj že prekaljeno z izkušnjami, leta 1994 imenovalo skupino za oblikovanje pripomb in predlogov v zvezi z novim arhivskim zakonom.⁹⁸ Tudi sklepi zborovanja so večinoma nagovarjali težave sprejetja arhivske zakonodaje in zahtevali dejavno sodelovanje arhivske matične službe pri pripravi predlogov. Pot uresničitve prvega arhivskega zakona v samostojni Sloveniji ni bila preprosta, arhivisti, ki so si prizadevali za sprejetje zakona, so neutrudno preživljali ure v parlamentu in zagovarjali predlog. Po dveh letih prizadevanj je društvo odločno z memorandumom protestiralo zaradi zavlačevanja postopka sprejemanja arhivskega zakona.⁹⁹ Uspešno? Seveda, saj je Zakon o arhivskem gradivu in arhivih stopil v veljavo v letu 1997.¹⁰⁰ V obdobju intenzivnih priprav na obeležitev 50-letnice delovanja v letu 2004 se je društvo posvečalo tudi razpravam in pripravam novega zakona o arhivskem

⁹² *Uradni list SFRJ*, št. 48/1964, ukaz št. 667.

⁹³ Oblak Čarni: *Dvajset let ...*, str. 8.

⁹⁴ Žontar: *Pomen dela dr. Sergija Vlfana ...*, str. 18, 26–27.

⁹⁵ Žontar: *Vloga društva ...*, str. 36–39.

⁹⁶ Žontar: *Pomen dela dr. Sergija Vlfana ...*, str. 27.

⁹⁷ *Uradni list SRS*, št. 4/1966, ukaz št. 24.

⁹⁸ Razvoj in dosežki društva: <http://www.arhivsko-drustvo.si/razvoj-drustva/> (dostop: 2. 11. 2022).

⁹⁹ Oblak Čarni: *Ob petdesetletnici ...*, str. 6.

¹⁰⁰ *Uradni list RS*, št. 20/1997, ukaz št. 1140.

gradivu in arhivih.¹⁰¹ Kakšna pričakovanja pri tem je društvo imelo, nam orišejo besede takratne predsednice društva: »Naj bo Arhivsko društvo Slovenije tisto, ki bo imelo velik vpliv na zakonodajo o arhivih in organizacijo arhivov po Sloveniji! Naj bo društvo še vedno vez med stroko in ustvarjalci!«¹⁰² Naj spomnim, da je v tem času potekala intenzivna razprava o reorganizaciji slovenske arhivske službe, ki bi obstoječe regionalne arhive združila v en državni arhiv in jim dodelila status območnih enot, zato je tudi na tem področju društvo odigralo ključno vlogo in članom omogočilo javno in glasno izražanje mnenj in stališč. Na pobudo članov je društvo sklicalo izredni občni zbor, na katerem so se člani izrekli glede predlagane reorganizacije arhivske javne službe.¹⁰³ Člani društva so tudi leta 2003 med sklepe zborovanja v Kopru zapisali splošno mnenje arhivskih strokovnih delavcev, da ni treba spreminjati statusa in organizacije slovenskih državnih arhivov.¹⁰⁴ Pomen zakona, sprejetega leta 2006,¹⁰⁵ je predvsem v vključitvi dokumentarnega in e-gradiva v določbe arhivskih predpisov, a to v tem trenutku ni podatek, na katerem je postavljen fokus prispevka. Vsekakor se je zelo kmalu po sprejetju zakona začela živahna razprava o rešitvah v zakonu, ki so ali niso bile izvedljive. Društvo se je takoj leta 2010, ko so se začele snovati spremembe, vključilo v te postopke.¹⁰⁶ Ves čas se je na društveni ravni organiziralo srečanja in okrogle mize ter razpravljalo o predlaganih vsebinah in rešitvah. Vse pobude in predloge je ustavila zahteva po referendumskem odločanju o primernosti noveliranja 65. člena ZVDAGA oziroma o dostopu do arhivskega gradiva obveščevalnih služb. Referendum z dne 5. junija 2011 je z rezultatom 70,88 % glasov proti noveli zakona od skupno slabih 690 000¹⁰⁷ za nekaj časa ustavil uveljavljanje sprememb. Ko je leta 2013 pristojno ministrstvo znova imenovalo komisijo za pripravo predloga novele zakona, je društvo prvič predlagalo svojega predstavnika.¹⁰⁸ Komisija je predlog usklajevala v več krogih strokovne in javne obravnave, medtem ko je predstavnica društva ves čas skrbela za prenos predlogov, pobud in kritik, ki so jih posredovali člani društva. Tudi ta predlog novele je bil predmet referendumskega odločanja, vendar tokrat zaradi spremenjenih pogojev uveljavljanja referendumskih odločitev iz leta 2013¹⁰⁹ referendum ni bil uspešen za predlagatelje, saj se ga je udeležilo premajhno število volilnih upravičencev.¹¹⁰ Novela je stopila v veljavo leta 2014.¹¹¹ Tema prispevka ni obravnava referendumskega odločanja o spremembah arhivskega zakona, temveč poudarek na vlogi in angažmaju društva pri tem. Izpostavila bi 21. člen novele, ki spreminja 54. člen zakona iz leta 2006, in sicer sedmi odstavek, ki udejanja in materializira prizadevanja društva pri razvoju stroke. Glasi se: »Za obravnavo strokovnih vprašanj na posameznih področjih arhivskega strokovnega dela, minister pristojen za arhive, ustanovi medarhivske delovne skupine za posamezna področja arhivske dejavnosti. Za usklajevanje dela medarhivskih delovnih skupin minister določi koordinatorja. Medarhivske delovne skupine delujejo pri državnem arhivu. Delo medarhivskih strokovnih skupin se

¹⁰¹ Oblak Čarni: Ob petdesetletnici ..., str. 6, opomba 10.

¹⁰² Hodnik: Pet desetletij ..., str. 2.

¹⁰³ Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 16.

¹⁰⁴ Oblak Čarni: Ob petdesetletnici ..., str. 13.

¹⁰⁵ Uradni list RS, št. 30/2006, ukaz št. 1229.

¹⁰⁶ Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 18.

¹⁰⁷ Poročilo Državne volilne komisije, končni uradni izidi: <https://www.dvk-rs.si/volitve-in-referendumi/referendumi/volitve-referenduma/referendum-o-zakonu-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-varstvu-dokumentarnega-in-arhivskega-gradiva-ter-arhivih/> (dostop: 15. 11. 2022).

¹⁰⁸ Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 18–19.

¹⁰⁹ 90. člen Ustave RS.

¹¹⁰ Glasovalo je skupaj 11,74 % vseh volilnih upravičencev.

¹¹¹ Uradni list RS, št. 51/2014, ukaz št. 2170.

določi s pravilnikom.«¹¹² Ministrstvo je zahtevo zakona udejanjilo s Pravilnikom leta 2016,¹¹³ v katerem je zapisano, da se medarhivske delovne skupine namenjene obravnavi strokovnih vprašanj na posameznih področjih arhivskega strokovnega dela z namenom usklajenega delovanja arhivske javne službe. To je potrditev, da društvo ne le prispeva k razvoju stroke, temveč razvoj soustvarja in je v resnici dodana vrednost stroki. Ta novela je prinesla še nekaj, kar je sicer za delovanje društev oziroma za gradivo, nastalo pri delovanju društev, pomembno, v 50. b členu je zaščitil arhivsko gradivo oseb zasebnega prava, ki so na temelju zakona pridobile status delovanja v javnem interesu.¹¹⁴ Društvo je bilo dejavno tudi, ko je arhivski zakon vzelo v pretres Ustavno sodišče in je zahtevalo,¹¹⁵ da se določene ustvarjalce izvzame iz sistemskih rešitev¹¹⁶ in posebej uredi v ločenem zakonu.¹¹⁷ Temi o zdravstveni dokumentaciji v arhivih in njenem pomenu je društvo posvetilo celotno številko *Arhivov*.¹¹⁸ Vloga in vpliv društva pri oblikovanju zakonov sta več kot očitna, a prav nič manjša vloga ni bila pri oblikovanju podzakonskih aktov (uredbe in pravilnikov). Posegati dejavno pri snovanju pravnih aktov, terja veliko angažmaja, usklajevanja mnenj, pojasnjevanj, nemalokrat tudi mediacije med diametralno nasprotnimi mnenji. Kresanje mnenj večinoma pomeni dvigovanje strokovne razvojne stopnje, saj se pogosto iz teh razprav izkristalizira rešitev, ki se v praksi izkaže kot odlična. Društvo je pri vseh svojih dejavnih posegih v sprejemanje zakonodaje odlično opravilo tudi svojo mediacijsko vlogo ter znalo med člani obdržati spoštljivo in strokovno razpravo. Ves čas je v ozadju tudi povezovalni element vseh deležnikov, ki krojijo arhivistiko v Sloveniji.

5. Zaključek

Ko se bližam koncu prispevka in sem prepričana, da nisem zajela vsega tistega pomembnega o vlogi in vplivu Arhivskega društva Slovenije, kar sem si želela, razmišljam, toliko tega je še mogoče povedati. Društvo skozi vsa leta obstoja sledi na začetku zarisani poti razvoja arhivistike in večino svojih dejavnosti usmerja na to pot. Četudi se je v obdobjih različnih družbenih sprememb srečevalo s težkimi odločitvami na finančnem področju in z nevarnostmi prekinitve nadaljnjega delovanja, je društvu in njegovim članom uspelo ohraniti najpomembnejše temeljno poslanstvo in sam obstoj. Vse obdelane dejavnosti društva so zelo žive in v polnem zagonu. Na nobeni točki ni moč trditi, da je dejavnost izzvenela in ni več potrebna ali da je prenehala aktualnost prizadevanj članov društva. A vsekakor je v prispevku dovolj materiala za zaključek in za odgovor na vprašanje v podtonu konference, omenjene na začetku prispevka, da je delovanje društva pomembno in nujno za arhivistiko in arhivske strokovne delavce. Pomembno je kot motor stroke, kot povezovalni člen, kot mediator,

¹¹² 21. člen. V: *Uradni list RS*, št. 51/2014, ukaz št. 2170.

¹¹³ *Uradni list RS*, št. 66/2016, ukaz št. 2807.

¹¹⁴ *Uradni list RS*, št. 51/2014, ukaz št. 2170.

¹¹⁵ Odločba Ustavnega sodišča št. U-I-70/12 z dne 21. 3. 2014. V: *Uradni list RS*, št. 24/2014.

¹¹⁶ Ustavno sodišče je z odločbo št. U-I-70/12, z dne 21. marca 2014, odločilo, da je ZVDAGA, če med arhivsko gradivo uvršča tudi gradivo izvajalcev zdravstvene dejavnosti, ki so po tem zakonu opredeljeni kot javnopravne osebe, in ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacientov, v neskladju z Ustavo. Hkrati je določilo tudi način izvršitve svoje odločitve. Zaradi spoštovanja pravic pacientov je odločilo, da se do uveljavitve drugačne zakonske ureditve za gradivo izvajalcev zdravstvene dejavnosti, ki so po tem zakonu opredeljeni kot javnopravne osebe, ki je po tem zakonu opredeljeno kot javno arhivsko gradivo in vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacientov, ne uporablja ureditev po ZVDAGA in po izvršilnih predpisih, izdanih na njegovi osnovi.

¹¹⁷ *Uradni list RS*, št. 85/2016, ukaz št. 3688.

¹¹⁸ *Arhivi* 41 (2018), št. 1.

navsezadnje kot naše socialno omrežje. Pogled na društvo skozi mojo osebno izkušnjo delovanja v društvu se vse bolj nagiba k temu, da je zaključek prispevka le vmesna postaja naslednjega sedemdesetletja.

VIRI IN LITERATURA

VIRI

- ◉ SI AS 1644, Upravna komisija za osvobojeno slovensko ozemlje.
- ◉ *Slovenski poročevalec*, 24. 12. 1946, št. 301.
- ◉ *Slovenski poročevalec*, 29. 12. 1946, št. 304.
- ◉ ICA, The View of the Archival Community on Settling Disputed Archival Claims, China, April 1995.
- ◉ International Law Commission, Draft Articles on Succession of States in Respect of States Property, Archives and Debts with Commentaries, vol. 2, part 2, 1981.
- ◉ Poročilo o izidu glasovanja in o izidu zakonodajnega referendumu o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA-A), ki je bil 8. 6. 2014, Državna volilna komisija RS, št. dokumenta 042-6/2014-78 z dne 18. 6. 2014.
- ◉ UNESCO, Report of the Director-General on the Study Regarding Problems Involved in the Transfer of Documents from Archives in the Territory of Certain Countries to the Country of their Origin (20 C/102), Paris, 25. 8. 1978.

LITERATURA

Arhivi: glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1978.

Arhivski depoji v Sloveniji (ur. Jedert Vodopivec). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2009.

Arhivski fondovi in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ = Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ = Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima u SFRJ = Arhivski fondovi i zbirke vo arhivite i arhivskite odelenia vo SFRJ : SR Slovenija = SR Slovenija (ur. Peter Klasinc). Beograd: Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije, 1984.

Arhivsko društvo Slovenije – 40 let (ur. Brane Kozina et al.). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1995.

Auer, Leopold: Vračanje arhivov od leta 1945: uspehi in neuspehi. V: *Arhivi 18* (1995), št. 1–2, str. 42–46.

Bizjak, Žarko: Poročilo delovne skupine za strokovno obdelavo pravosodnih fondov. V: *Arhivi 18* (1995), št. 1–2, str. 117.

Cox, Douglas: National Archives and International Conflicts: The Society of American Archivists and War. V: *The American Archivists* 74 (2011), št. 2, str. 451–481.

Dolinar, M. France: Zbirka VIRI. V: *Arhivi 27* (2004), št. 1, str. 65–68.

Drnovšek, Marjan: Ob prvi številki. V: *Arhivi 1* (1978), št. 1, Ljubljana 1978, str. 5–6.

Eckert, M. Astrid: The Confiscation of German Documents, 1944–1949. V: *The Struggle for the Files The Western Allies and the Return of German Archives after the Second World War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, str. 13–98.

Ferenc, Tone: Arhivsko društvo Slovenije – 40 let. V: *Arhivi 18* (1995), št. 1–2, str. 159–160.

Habjan, Hana: Poročilo o delu izvršnega odbora Arhivskega društva Slovenije v mandatnem obdobju 2018–2020. V: *Arhivi 43* (2020), št. 1, str. 195–201.

Hodnik, Mira: Pet desetletij delovanja Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi* 27 (2004), št. 1.

Hodnik, Mira, Kontestabile Rovis, Mirjana, Zupanič, Katja, Šovegeš Lipovšek, Gordana: Arhivsko društvo praznuje 60 let svojega obstoja. V: *Arhivi* 37 (2014), št. 2, str. 11–21.

Jazbec, Sonja: Govor predsednice ADS ob 60. letnici Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi* 37 (2014), št. 2, str. 191–193.

Jenkinson, sir Hilary: Jewish History and Archives. V: *Transactions (Jewish Historical Society of England)* 18 (1953–55), London, str. 53–62.

Kako do urejenih, varnih in hitro dostopnih dokumentov v zdravstvenih ustanovah: zbornik predavanj Seminarja o varstvu dokumentacije v zdravstvenih ustanovah, v Arhivu RS, 18. 6. 2012 (ur. Marija Grabnar). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2012.

Kennedy Grimsted, Patricia: Perestroika in the Archives? Further Efforts at Soviet Archival Reform. V: *The American Archivist* 54 (1991), št. 1, str. 70–95.

Kennedy Grimsted, Patricia: Displaced Archives and Restitution Problems on the Eastern Front in the Aftermath of the Second World War. V: *Contemporary European History* 6 (1997), št. 1, str. 27–74.

Melik, Vasilij: Predgovor. V: *Viri*, št. 1. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1980, str. 3.

Montgomery, Bruce: Reconciling the Inalienability Doctrine with the Conventions of War. V: *The American Archivist*, Vol. 78, No. 2 (jesen/zima 2015), Society of American Archivist, Chicago, ZDA 2015, str. 288–316.

Nared, Andrej: Člani Arhivskega društva Slovenije v letu 2004. V: *Arhivi* 27 (2004), št. 1, str. 21–24.

Ob štiridesetletnici Arhivskega društva Slovenije, Zveza zgodovinskih društev, Predlog za ustrezno odlikovanje Arhivskega društva Slovenije ob njegovi 40-letnici. V: *Arhivi* 18 (1995), št. 1–2, str. 107–110.

Oblak Čarni, Marija: Dvajset let Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi* 1 (1978), št. 1, str. 7–10.

Oblak Čarni, Marija: Arhivsko društvo Slovenije v letih 1994–2004; Ob petdesetletnici društva. V: *Arhivi* 27 (2004), št. 1, str. 3–20.

Oblak Čarni, Marija: Arhivarji pa lahko pridejo, kadar želijo ..., Odprto pismo o neizpolnjenem arhivskem sporazumu med Jugoslavijo in Avstrijo (1973). V: *Arhivi* 27 (2004), Ob 50-letnici Arhivskega društva Slovenije, št. 1, str. 51–56.

Odprto pismo o neizpolnjenem arhivskem sporazumu med Jugoslavijo in Avstrijo = Otvoreno pismo o neispunjenom arhivskom sporazumu između Jugoslavije i Austrije = Lettre ouverte concernant la convention d'archives non accomplie entre la Yougoslavie et l'Autriche = Otkrytoe pis'mo o nevypolnenii dogovora ob arhivah meždu Jugoslaviej i Avstrij, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, oktober 1973.

Priručnik iz arhivistike (ur. Bernard Stulli). Zagreb: Savez društava arhivskih radnika Jugoslavije, 1977.

Smole, Majda: *Zgodovina arhivistike in arhivske službe*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1976.

Šamperl-Purg, Kristina: Pozdrav na slovesnosti ob sprejemu častnih članov Arhivskega društva Slovenije v Ljubljani, 8. februarja 1984. V: *Arhivi* 7 (1984), št. 1–2, str. 76–77.

Šamperl-Purg, Kristina: Ob 30-letnici Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi* 7 (1984), št. 1–2, str. 77–78.

Trebše Štolfa, Milica: Govor predsednice ADS na XVI. Zborovanju arhivskih delavcev na Ptuju, 27–29. septembra 1995. V: *Arhivi* 18 (1995), št. 1–2, str. 110–111.

Umek, Ema: Študij arhivistike na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. V: *Arhivi* 1 (1978), št. 1, str. 48–49.

Umek, Ema, Košir, Matevž: Revija ARHIVI. V: *Arhivi* 27 (2004), št. 1, str. 69–72.

Uredniški odbor: Arhivom na pot. V: *Arhivi* 1 (1978), št. 1, str. 5.

Vilfan, Sergij, Žontar, Jože: *Arhivi, Od pisarne do zakladnice zgodovine*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1967.

Vilfan, Sergij, Žontar, Jože: *Arhivi v Sloveniji*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1970.

Vilfan, Sergij, Žontar, Jože: *Arhivska tehnika*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1972.

Vilfan, Sergij, Žontar, Jože: *Arhivistika*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1973.

Vodnik po arhivih Slovenije (ur. Jože Žontar). Ljubljana: Društvo arhivarjev Slovenije, 1965.

Voje, Ignacij: Govor na proslavi ob 60-letnici Arhivskega društva Slovenije, MOL, 23. oktober 2014. V: *Arhivi* 37 (2014), št. 2, str. 193–197.

Žontar, Jože: Vloga društva pri prenovi arhivske dejavnosti. V: *Arhivi* 27 (2004), št. 1, str. 33–42.

Žontar, Jože: Pomen dela dr. Sergija Vilfana za razvoj arhivov in arhivistike. V: *Arhivistika – zgodovina – pravo: Vilfanov spominski zbornik*. Gradivo in razprave 30. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2007, str. 15–40.

ZAKONODAJA

Haaška konvencija, IV – Spoštovanje zakonov in pravil vojskovanja na kopnem, Haag, 18. oktober 1907.

Haaška konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada s Pravilnikom za njeno izvrševanje in protokolom. V: *Uradni list FLRJ – Mednarodne pogodbe*, št. 4/1956.

Obvestilo o začetku veljavnosti Drugega protokola k Haaški konvenciji iz leta 1954 o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada. V: *Uradni list RS*, št. 108/2005.

Odločba Ustavnega sodišča št. U-I-70/12 z dne 21. 3. 2014. V: *Uradni list RS*, št. 24/2014.

Odlok o zaščiti in čuvanju kulturnih spomenikov in starin. V: *Uradni list DFJ*, št. 10/1945.

Ordredba o začasnem zavarovanju arhivov. V: *Uradni list FLRJ*, št. 25/1948.

Pravilnik o delu medarhivskih delovnih skupin. V: *Uradni list RS*, št. 66/2016.

Pravilnik o podeljevanju Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2020.

Protezione delle cose d'interesse artistico, storico, bibliografico e culturale della Nazione in caso di guerra, Legge e Decreti, Numero 1041, *Gazzetta Ufficiale* 185/1940.

Uredba o Glavnem arhivskem svetu. V: *Uradni list FLRJ*, št. 54/1950.

Ustava Republike Slovenije. V: *Uradni list RS*, št. 33/1991-I, 42/1997 – UZS68, 66/2000 – UZ80, 24/2003 – UZ3a, 47, 68, 69/2004 – UZ14, 69/2004 – UZ43, 69/2004 – UZ50, 68/2006 – UZ121,140,143, 47/2013 – UZ148, 47/2013 – UZ90,97,99, 75/2016 – UZ70a in 92/2021 – UZ62a.

Zakon o arhivskem gradivu in arhivih. V: *Uradni list RS*, št. 20/1997 in popravek 32/1997; prenehal veljati 2006.

Zakon o arhivskem gradivu in o arhivih. V: *Uradni list SRS*, št. 4/1966.

Zakon o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta – ZAGOPP. V: *Uradni list RS*, št. 85/2016.

Zakon o Arhivskem svetu Jugoslavije. V: *Uradni list SFRJ*, št. 48/1964.

Zakon o ratifikaciji Drugega protokola k Haaški konvenciji iz leta 1954 o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada. V: *Uradni list RS – Mednarodne pogodbe*, št. 22/2003.

Zakon o društvih. V: *Uradni list RS*, št. 60/1995, 49/1998-Odl.US, 89/1999, 80/2004, 61/2006-ZDru-1, 58/2009-NPB1, 39/2011-NPB2.

Zakon o društvih. V: *Uradni list RS*, št. 64/2011 – UPB, 21/2018_ZNOrg.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o arhivskem gradivu in o arhivih. V: *Uradni list SRS*, št. 34/1973.

Zakon o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva ter arhivih – ZVDAGA. V: *Uradni list RS*, št. 30/2006 in 51/2014.

INTERNETNI VIRI

Arhivi: <http://www.arhivsko-drustvo.si/arhivi/> (dostop: 5. 10. 2022).

Arhivsko društvo Slovenije – spletna stran: <http://www.arhivsko-drustvo.si/> (dostop: 2. 11. 2022).

Forum strokovnih združenj, FPA – Forum of Professional Associations, part of ICA – International Council on Archives – seznam društev članic združenja: <https://www.ica.org/en/associations/> (dostop: 5. 10. 2022).

The International Military Tribunal for Germany: https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/imt.asp/ (dostop: 10. 11. 2022).

Poročilo Državne volilne komisije, končni uradni izidi: <https://www.dvk-rs.si/volitve-in-referendumi/referendumi/volitve-referenduma/referendum-o-zakonu-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-varstvu-dokumentarnega-in-arhivskega-gradiva-ter-arhivih/> (dostop: 15. 11. 2022).

SPA ICA – Section of Professional Associations, International Council on Archives; A Directory of Professional Archives and Records Management Associations Throughout the World, julij 2012

<https://www.ica.org/sites/default/files/Directory%20of%20Professional%20Associations%20EN.pdf/> (dostop: 5. 10. 2022).

Univerza Alma Mater Europaea: <https://www.almamater.si/> (dostop: 7. 11. 2022).

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta: <https://zgodovina.ff.uni-lj.si/magistrski-studij-zgodovina/studijski-program-druge-stopnje-zgodovina/> (dostop: 7. 11. 2022).

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije: <https://www.fhs.upr.si/sl/studij/3-stopnja/upravljanje-kulturnih/> (dostop: 7. 11. 2022).

Who We Are: <https://www2.archivists.org/aboutsaa> (dostop: 5. 10. 2022).

SUMMARY

THE ROLE OF THE ARCHIVAL SOCIETY OF SLOVENIA IN THE DEVELOPMENT OF ARCHIVAL SCIENCE

The reason for preparing the article about the Archival Society of Slovenia is not the celebration of the anniversary, which will be written about in detail in 2024, but rather the invitation of my colleagues from the Tuzla Archives and their archival society to outline the role of the Society in the development of archival science at an international conference. This reason dictated the selection of activities and the period, which are presented in the article and reflect the author's view of the role of the Society, as well as her personal view of the activities that, through their influence, dictated, directed and co-created archival science and its development. In doing so, the legislation is highlighted through almost all activities, especially the actual role of the Society in the adoption and formulation of legal matters important for archival science. Despite this, the importance and influential dimension of social engagement cannot be described without basic highlights from the Society's history and a summary of its activities. When researching and determining what the Archival Society of Slovenia has achieved, and the author has in mind all past and present members of the Society, the series of results, visible and tangible, is not only voluminous but, in

the author's humble opinion, exceptional, respectful and binding. The article touches on the importance of assemblies and especially the resolutions adopted at these assemblies. Through the prism of the realization of decisions, the mission of the Society is depicted on the one hand, and on the other, its influence in guiding the profession, especially those decisions that appeal to a significantly greater number of stakeholders than just archives and archival professionals. An equally important area is publishing, which enables archival professionals to present their professional and scientific achievements in an internationally recognized newsletter as well as in domestic professional anthologies. Among the fundamental tasks of the Society is also education. What the role of the Society really is in this regard, and above all the influence on the development of the profession, can be seen from the dimensions and implementation of the previously mentioned resolutions. Setting the goal of establishing a formal university archival studies program means looking far into the future, defying outdated views on the role of archives and archivists, and breaking up the fallow ground for establishing archival science as a science. The Archival Society of Slovenia proved to be a key partner and an excellent defender of archival science during these tectonic shifts. Among the highlighted activities is the Society's role in international issues related to the return of archival materials according to the principle of provenance and territorial jurisdiction, as well as in responding to and appealing to authorities when solving critical issues in the profession, archives' facility problems, and measures required during the pandemic. Among the more important professional initiatives, the article highlights initiative and realization of the establishment of interarchival working groups, which were also recognized by the legislator as a professionally important part of regular activity. A special part is devoted to the Society's influence in the creation and adoption of legislation. As already mentioned, the realization of set tasks and goals outside the archives and archivists sphere represents a challenge and proof of the true influence of the Society, and the activities in legislation reflect this. Not only the adopted primary and secondary legislation but also the achieved implementation of substantive guidelines and the recognition of the profession are what the Society can boast of and where the role and influence of the Society are recognized. In any case, we are talking about an irreplaceable and necessary partner, including our social network, which enriches us, encourages us and opens the door to the community.